

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Kristýna Hrachovcová

Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělání

Společenské vědy se zaměřením na vzdělání

Výukové metody třídního učitele ve Výchově k občanství

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne:

Kristýna Hrachovcová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své bakalářské práce, Mgr. Vandě Vaníčkové, Ph.D. za odborné vedení této praxe, poskytování užitečných rad, trpělivost a také laskavý přístup.

OBSAH

Úvod	6
Teoretické poznatky	8
1 Výchova k občanství	8
1.1 Pojem	8
1.2 Výchova k občanství v RVP ZV	8
1.3 Výchova k občanství a její provázanost s dalšími vědními obory	11
1.4 Aprobace výchovy k občanství	12
2 Učitel.....	13
2.1 Třídní učitel.....	17
2.2 Učitel výchovy k občanství.....	22
3 Výukové metody	25
3.1 Pojem	25
3.2 Zásady výukové metody dle Mojžíška.....	26
3.3 Výuková metoda z pohledu žáka a učitele	26
4 Dělení výukových metod.....	29
5 Klasické výukové metody	33
5.1 Metody slovní	33
5.1.1 Vyprávění.....	33
5.1.2 Vysvětlování	33
5.1.3 Přednáška	33
5.1.4 Práce s textem	34
5.1.5 Rozhovor.....	34
5.2 Metody názorně demonstrační	34
5.2.1 Předvádění a pozorování	35
5.2.2 Práce s obrazem.....	35
5.2.3 Instruktaž.....	36
5.3 Metody dovednostně-praktické.....	36
5.3.1 Vytváření dovedností	36
5.3.2 Napodobování	37
5.3.3 Manipulování, laborování, experimentování	37
5.3.4 Produkční metody	37
6 Aktivizující výukové metody	39
6.1 Metody diskusí.....	39

6.2	Metody heuristické, řešení problémů	40
6.3	Metody situační	40
6.4	Metody inscenační	41
6.5	Didaktické hry	41
7	Komplexní výukové metody	42
7.1	Frontální výuka	42
7.2	Skupinová a kooperativní výuka	42
7.3	Partnerská výuka	42
7.4	Samostatná práce žáků	42
7.5	Kritické myšlení	42
8	Vybrané metody	44
9	Shrnutí teoretické části	46
	Praktická část	47
10	Metodologie výzkumného šetření	47
11	Výsledky výzkumného šetření	49
12	Diskuse	62
	Závěr	64
	Souhrn	65
	Summary	65
	Referenční seznam	66
	Internetové zdroje	68
	Seznam Zkratek	69
	Seznam obrázků a grafů	70
	Přílohy	71

Úvod

Tématem bakalářské práce jsou „Výukové metody třídního učitele ve výchově k občanství“ z toho důvodu, že chci jako budoucí paní učitelka tohoto předmětu vědět, které výukové metody jsou nejvhodnější a hlavně nejúčinnější. Konkrétně se zaměříme na učitele výchovy k občanství, kteří jsou zároveň třídními učiteli.

Tato práce měla být původně založena na metodě pozorování a rozhovoru. Bohužel kvůli nečekané situaci COVID-19 nebylo možné uskutečnit jednu z uvedených metod. Po rozvolnění situace bylo možné zrealizovat alespoň metoda rozhovoru.

Výukové metody jsou zásadním stanoviskem v procesu vzdělávání. Pomáhají učiteli při vyučování a je na něm, kterou metodu si zvolí do své hodiny. Tradiční výukové metody jsou nám již známé, ale stále více se objevují moderní výukové metody, které rozvíjejí u žáků více dovedností. Máme velké množství výukových metod, které mají určitou klasifikaci podle zvolených autorů.

Můžeme si povšimnout, že někteří učitelé se aktivizujícím metodám vyhýbají, protože jsou zvyklí na klasickou formu výuky. Vyzdvihneme určité výukové metody, které dokážou žáky více zapojit ve vyučovacích hodinách, a díky nim si i učivo lépe zapamatují.

Ocenit můžeme pedagogy, kteří se snaží studentům předávat učivo různými způsoby, tak aby je hodina bavila a zároveň si učivo dostatečně zapamatovali. Setkáváme se s vyučovacími hodinami, které jsou vedené spíše klasickou formou a nejsou ničím obohacené, avšak poznáváme i předměty, ve kterých jsou žáci neustále aktivně zapojováni a paní učitelka se snaží vymýšlet různé formy výuky, které by žáky zabavily a získala by tak jejich pozornost. Tyto hodiny jsou záživné a zábavné, že nás to doslova inspirovalo k tomu, zvolit si tohle téma a více se o něm dozvědět.

Bakalářská práce se dělí na teoretickou část a praktickou. V první části popisujeme pojem Výchova k občanství, jakou funkci plní v RVP ZV¹, jakým dalším vědám odpovídá. Zaměřili jsme se také na aprobaci výchovy k občanství, protože ta je na

¹ Rámcový Vzdělávací program pro Základní vzdělání

školách dost oslabena. Zmiňujeme také nutnost aprobovanosti v tomto předmětu, jelikož je stejně důležitý jako ostatní předměty.

V další kapitole se zabýváme pojmem učitel obecně, jaké má kompetence a co je jeho náplní práce. Dále se věnujeme také třídnímu učiteli a nakonec i učiteli výchovy k občanství. Výhodu třídního učitele, který vyučuje výchovu k občanství, si ověříme ve výzkumné části. V další obsáhlé kapitole se zabýváme jednotlivými výukovými metodami. Představujeme pojem výukových metod, jak jsou viděny z pohledu učitele a žáka. Popisujeme rozdělení těchto metod a poté si vybíráme metody, které by se daly ve výuce skvěle využít.

V závěru se zabýváme empirickou částí naší práce, která zkoumá výukové metody třídního učitele ve výchově k občanství. Cílem této práce je zjistit, které výukové metody využívají třídní učitele ve výchově k občanství, a proč dávají přednost zrovna těmto metodám. Pomocí výzkumu chceme dále zjistit, zda vidí nějakou výhodu oproti svým kolegům v tom, že jako třídní učitelé vyučují Vko², jaké metody se jim osvědčují a které by už nevyužili. V naší práci volíme kvalitativní metodu, která probíhá pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Respondentům klademe předem připravené otázky, ze kterých získáváme výsledek šetření.

² Výchova k občanství

Teoretické poznatky

1 Výchova k občanství

1.1 Pojem

Výchova k občanství nemá pouze vzdělávací charakter, ale také výchovný. Tento předmět nám vysvětluje pojmy, jako je občan, občanství, vztah k sobě samému a také skutečnosti, které vytváří svět.³

Podle Průchy, Walterové a Mareše je občanská výchova „*výchova k občanství, jejímž cílem je utvářet u žáků hodnoty a postoje, které sdílí demokratická společnost, rozvíjet schopnost žít ve společnosti a plnit role občana a vybavit mladé lidi příslušnými znalostmi. V České republice a ve většině zemí samostatný vyučovací předmět v základní škole a ve středních školách (též s označením „občanská nauka“)*“.⁴

Velký sociologický slovník zase uvádí, že tento pojem je souhrn výchovných činností, které se snaží o občanskou připravenost.⁵

1.2 Výchova k občanství v RVP ZV

Pokud chceme rozvíjet a dále utvářet vztahy mezi lidmi, porozumět společenskému dění a dokázat jednat v různých životních situacích, musíme získat dané informace o společnosti a jejím fungování. Díky těmto poznatkům se můžeme dobře orientovat v každodenním životě. Základní škola je důležitým jádrem v začleňování jedinců do společnosti. Žáci ve škole získávají vlastní zkušenosti ohledně mezilidských vztahů. Znalosti v tomto směru získali už ze zkušeností v jejich rodině i ve skupině kamarádů či z běžných životních situací. Jejich představy ohledně mezilidských vztahů jsou doplněny pomocí médií. Škola se musí snažit žákům odhalovat zkreslené představy, jak funguje společnost a mezilidské vztahy. V RVP ZV je to výše zmíněná výchova k občanství, která je vhodným vyučovacím předmětem pro tuto problematiku.

³ HAVLÍNOVÁ, Ivana. *Didaktické náměty pro učitele občanské výchovy a základů společenských věd*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. s. 12. ISBN 9788072906703.

⁴ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jirí MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. s. 141. ISBN 80-7178-579-2.

⁵ PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. s. 1403. ISBN 80-7184-310-5.

Výchova k občanství se snaží přispívat k formování sociální a občanské gramotnosti žáků. Žáci budou schopni podílet se na mezilidských vztazích a společnosti, ve které žijí. Má multidisciplinární charakter. Jsou v ní obsaženy všechny společenskovědní obory, které nejsou osamostatněny jako vyučovací předmět. Najdeme zde obory jako psychologie, politologie, sociologie, právo, ekonomie, etika, teorie mezinárodních vztahů. V RVP ZV je rozdělen tento obor do pěti tematických okruhů, které si uvedeme níže.

Výchovu k občanství můžeme v RVP ZV najít spolu s Dějepisem pod názvem vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“. Tahle oblast je určena žákům 2. stupně základních škol a navazuje na oddíl „Člověk a jeho svět“, který se vyučuje na 1. stupni základních škol. Vzdělávací oblast „Člověk a společnost“ obohacuje žáky o znalosti demokratické společnosti. Hlavním cílem je seznámit žáky se sociálními, dějinnými a kulturními stránkami. Snaží se přiblížit žákům vývoj celé společnosti, lidstva a také proměnlivost každodenního života. Žáci by se měli naučit toleranci a respektovat právo ostatních. Nemůžeme opomenout také prevenci, která je nezbytná v oblasti rasismu, xenofobie a extremistických postojů. Výchova k občanství se snaží o to, aby si žáci osvojili schopnost orientovat se v sociální sféře, a napomáhá jim začlenit se do společnosti. Tento předmět nám dává možnost poznat osobnost druhých a samozřejmě i tu naši. Poradí nám, jak jednat s lidmi, a jak se chovat v různých životních situacích. Napomáhá žákům lépe se orientovat ve vztazích, v hospodářském a finančním životě. Odkazuje žáky na dodržování mravních zásad a stanovených pravidel chování. Seznamuje žáky s pravomocemi a úkoly státních orgánů, institucí a armády. Žáci jsou seznámeni s jejich základními právy a povinnostmi a s odpovědností za své jednání. Cílem je posílit smysl jedinců pro odpovědnost jak osobní tak občanskou. Důležitou složkou je rozvoj právního a občanského vědomí. Největším úsilím je ukázat žákům hlavní znaky demokratické společnosti a na tomto základu stavět. Žáci jsou vedeni k samostatné práci i práci ve skupině. Dokáží pracovat s informacemi, utvořit si svůj vlastní názor a využít získané vědomosti v praktickém životě. Žáci přijímají hodnoty, na kterých je vybudovaná současná demokratická Evropa. Získají informace ohledně dění v České Republice, Evropské Unii a ve světě. Tento předmět obsahuje tyto tematické

celky: Člověk ve společnosti, Člověk jako jedinec, Stát a hospodářství, Člověk, Stát a právo, Mezinárodní vztahy, Globální svět.⁶

Hlavními klíčovými kompetencemi je souhrn dovedností, vědomostí, schopností, hodnot, postojů, které jsou důležité pro rozvoj jedince. Každý žák musí být vybaven těmito kompetencemi, které ho dokáží připravit na vstup do společnosti a na další vzdělání. Žáci si tyto klíčové kompetence osvojují už od předškolního věku a postupem času v průběhu jejich života. K těmto kompetencím musí vždy směřovat vzdělávací obsah a činnosti ve škole. Zmíníme si především kompetence občanské. Žáci jsou schopni:

- respektovat názory druhých lidí, vážit si jejich vnitřních hodnot, jsou schopni vcítit se do situací jiných lidí, odmítat nátlak a špatné zacházení, být zásadně proti fyzickému a psychickému násilí
- uznávat zákony a společenské normy, jsou si vědomi svých práv a povinností v každodenním životě i ve škole
- dokážou se rozhodovat v určitých situacích, poskytnout pomoc a jednat zodpovědně v krizových situacích, které ohrožují život a zdraví
- respektovat tradice naší země, kulturní a historické dědictví, mají kladný postoj k umění a aktivně se dokáží zapojit do různých sportovních a kulturních akcí
- porozumět ekologickým a environmentálním problémům, respektují a dodržují požadavky na životní prostředí, snaží se podporovat a ochraňovat životní prostředí ve společnosti⁷

⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2017. 42-52 s. Dostupný z: <<http://www.msmt.cz/file/43792/>>.

⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2017. 10-12 s. Dostupný z: <<http://www.msmt.cz/file/43792/>>.

1.3 Výchova k občanství a její provázanost s dalšími vědními obory

Výchova k občanství je spjata s Výchovou demokratického občana. Hlavním principem je demokracie, participace občanů a také demokratické postupy. Souvisí také s osobnostní a sociální výchovou, zde se zaměřujeme na vývoj jedince, rozvoj sociálních dovedností a sebepoznání. Dalšími průřezovými tématy je výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Sociální soudržností, solidaritou, tolerancí, vztahy mezi lidmi a diskriminací se zabývá Multikulturní výchova. Snaží se učít žáky kritickému pohledu na informace a informační média, kdy musí být schopni ověřit si získanou informaci. Environmentální výchova se zase zabývá globálními problémy lidstva. Vyučující tohoto předmětu se snaží tato průřezová témata do hodiny zařadit tak, aby byly v souladu s ŠVP.⁸

Výchova k občanství je provázána s dalšími předměty jako zeměpis, dějepis, výchova ke zdraví a člověk a svět práce. Se zeměpisem je výchova k občanství provázána v oblasti výroby, obchodu, služeb, hospodářství, Evropské unie. Co se týče dějepisu, můžeme vidět spojitost v uspořádání státních orgánů a porovnáváním se současností. Výchova ke zdraví je v tomto předmětu zvýrazněna v oblasti duševního a sociálního zdraví. Vazbu mezi výchovou k občanství a oblastí „Člověk a svět práce“ můžeme spatřit ve volbě povolání a stanovení životních cílů.⁹

Piřha se také zabýval ve své publikaci tímto prolínáním mezi výchovou k občanství a ostatními předměty. Důležitou součástí výchovy k občanství i společenských věd jsou právě tyto obory: dějepis, antropologie, religionistika, filozofie, etika, politologie, ekonomie, sociologie, právo, zeměpis a ekologie. Všechny obory na sebe navazují a prolínají se.¹⁰

⁸ Školní vzdělávací program

⁹ *Pojetí vzdělávacího oboru Výchova k občanství v RVP ZV*. Metodický portál RVP - Modul Články [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/77/POJETI-VZDELAVACIHO-OBORU-VYCHOVA-K-OBCANSTVI-V-RVP-ZV.html/>

¹⁰ PIŘHA, P. a kol. *Úvod do výchovy k občanství*: knížka pro učitele a veřejnost. Praha: AVED, 1992. 14-15 s. ISBN neuvedeno

1.4 Aprobace výchovy k občanství

Pojem aprobace je způsobilost pedagoga vyučovat daný předmět na určitém typu školy, nebo stupně, je to tzv. pedagogická způsobilost.¹¹

Co se týče aprobovanosti pedagogů na školách, můžeme vidět, že většinu předmětů učí učitel, který k němu nemá odbornou způsobilost. Učitel si tak k předmětům, na které má aprobaci, přibírá navíc předmět, ke kterému tuto aprobaci nemá. Mezi tyto předměty patří výše zmíněná Výchova k občanství. Těchto předmětů najdeme mnohem více, zařadit zde můžeme např. zeměpis, cizí jazyky, výtvarnou výchovu či rodinnou, v těchto předmětech chybí aprobace nejčastěji. Důvodem proč Vko učí neaprobovaní pedagogové je i ten, že tento předmět dostávají na starost třídní učitelé, aby si v těchto hodinách mohli vyřídit různé třídnické záležitosti. Je to velká chyba, jelikož tento předmět má stejnou váhu jako ostatní předměty, a měl by mít stejně zkušené pedagogy jako další odborné předměty.¹² Dalším důvodem nízké aprobovanosti v tomto předmětu můžeme dávat i slabé hodinové dotaci, která činí jednu hodinu týdně.¹³ Učitelé si stěžují na nízkou dotaci hodin výchovy k občanství a chtějí ji více pozvednout. Na hodiny Vko se kladou stále větší nároky a tito učitelé toho nestihnou tolik, jako učitelé jiných předmětů. Vko v sobě zahrnuje velký počet vědních oborů, jako je ekonomie, sociologie, filozofie, základy práva či logika. Neustále přibývají nová témata, jako je drogová prevence, výchova ke zdraví nebo finanční gramotnost a tento předmět je také spojován s rodinnou a sexuální výchovou. Můžeme vidět, že výuka tohoto předmětu není tak lehká, naopak stihnout probrat vše potřebné je někdy nadlidský výkon.¹⁴ Dostáváme se proto k založení Asociace „Občankáři“.¹⁵ Tohle společenství by mělo zkvalitnit tento předmět a učitelé si zde mohou vyměňovat své zkušenosti a rozvíjet své profesní znalosti. Můžeme tady najít různé metodické materiály do výuky, e-learning a především zajímavé články.

¹¹ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

¹² Učitelské noviny. *Učitelské noviny* [online]. Copyright © [cit. 06.06.2020]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=3847>

¹³ *Pojetí vzdělávacího oboru Výchova k občanství v RVP ZV*. Metodický portál RVP - Modul Články [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/77/POJETI-VZDELAVACIHO-OBORU-VYCHOVA-K-OBGANSTVI-V-RVP-ZV.html/>

¹⁴ *Občanské výchovy je málo, stěžují si učitelé. Chtějí ji pozvednout*. In: iDnes.cz [online]. Praha: Mafra 2014, 17. června 2014 15:45 [cit. 2014-06-17]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vznik-asociace-ucitelu-obcanky.A140617_111950_domaci_jj

¹⁵ Občankáři | *Asociace učitelů občanské výchovy*. *Občankáři* | Asociace učitelů občanské výchovy [online]. Copyright © 2020 Asociace učitelů občanské výchovy a společenských věd [cit. 01.06.2020]. Dostupné z: <https://www.obcankari.cz/>

2 Učitel

Pojem

Tento pojem je každému z nás známý, avšak přiblížíme si několik definic na tohle téma. Jeho charakteristiku najdeme v mnoha pedagogických slovnících.

. Jako první si uvedeme stručný slovník paedagogický, kde je tento pojem definován takto: „*Učitel je hlavním zprostředkovatelem systematicky upravených a srovnaných poznatků z nejrůznějších oborů vědních ve škole a zároveň vedle otce a matky třetím hlavním činitelem při vychovávání*“.¹⁶

Učitel je člověk, který vychovává a vzdělává děti, mládež či dospělé jedince. Jeho hlavní složkou ve výchovném procesu je schopnost organizace. Snaží se nejen organizovat svou pedagogickou náplň, ale také činnost jednotlivých žáků. Rozvíjet jejich osobnost a podílet se společně s rodiči na jejich výchově. Pomáhá žákům se připravit na změny probíhající v dané společnosti¹⁷

V pedagogickém slovníku je tento pojem charakterizován slovy: „*Učitel jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluzodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu...*“¹⁸

Kompetence učitele

Nejprve si vysvětlíme tento pojem a poté si uvedeme jednotlivé kompetence učitele obecně.

Kompetence učitele můžeme specifikovat jako souhrn profesních dovedností a dispozic, které by měl mít každý učitel, aby bylo jeho povolání efektivní. Máme různé dělení kompetencí, my si představíme kompetence, které uvádí ve své knize Vašutová.

- kompetence oborové a předmětové
- kompetence didaktická a psychodidaktická

¹⁶ KLIKA, J., SOKOL, J. *Stručný slovník paedagogický: Abecední soubor se zřetelem k učitelstvu škol. obec. a měšťanských Díl 5. Pokračovací škola dívčí*. Praha: Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, 1857-1909. 1912 s. Bez ISBN

¹⁷ KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I*. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. s. 163. ISBN 978-80-7409-024-0

¹⁸ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník. 3., rozš. a aktualiz. vyd.* Praha: Portál, 2001. s. 261. ISBN 80-7178-579-2.

- kompetence pedagogická
- kompetence diagnostická a intervenční
- kompetence sociální, psychosociální a komunikativní
- kompetence manažerská a normativní
- kompetence profesně a osobnostně kultivující¹⁹

Náplň práce učitele

Pokud se zaměříme na pracovní náplň učitelů, můžeme konstatovat, že to není pouze výuka. Práce učitele je tak mnohem obsáhlejší než jeho hodinový úvazek. Mezi další povinnosti si můžeme zařadit přípravu na každou hodinu, opravu písemných prací a domácích úkolů, tvorbu různých cvičení a testů. To ovšem stále není všechno, učitel se musí starat také o záležitosti mimo třídu. Můžeme zde zařadit různé mimoškolní aktivity či sebevzdělávání se. Nutností je také navštěvovat školní porady a schůze. Učitelé mají povinnost se navzájem suplovat v případě, že někdo zrovna chybí. Většina pedagogů si bere práci i domů, protože vytiženost v hodinách jim neumožňuje stihnout všechno, co potřebují.²⁰

Svou pracovní dobu tráví učitel ve třídě, kde se snaží žáky nejen vzdělávat, ale také vychovávat. Hlavní činností učitele je tedy činnost vyučovací. Pedagog se snaží žákům předat látku daného učiva pomocí didaktických prostředků. Snaží se u žáků rozvíjet pomocí učiva jejich osobnost. Učitel transformuje poznatky do daného učiva a sdělí je žákům. Řídí učební činnost žáků, hodnotí proces a výsledky učení. Tato vyučovací činnost se dělí do tří složek:

- Projektování
- Vyučování (interakce žáků a učitele)
- Hodnocení

Jako první si uvedeme složku projektování. Záměrem učitele je promyslet si průběh vyučování a vyjádřit si určitou představu o jeho vzdělávacím záměru. Naplánuje

¹⁹ VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. s. 30-31. ISBN 978-80-7290-325-2.

²⁰ PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. Praha: Triton, 2004. s. 35-36. ISBN 80-7254-474-8.

si průběh hodiny a také strategii v konkrétních vzdělávacích podmínkách. Konečným výsledkem je poté tématický plán a příprava na hodinu. Jeho záměr musí být v souladu s ŠVP. Příprava na hodinu je velice důležitá. Učitel si předem stanoví cíle vyučování, vybere si dané učivo a provede jeho následnou analýzu, zvolí si danou metodu předávání učiva, jaká bude jeho zpětná vazba i hodnocení. Musí si vše důkladně promyslet tak, aby stihl za daný čas svou náplň vyučovací hodiny.

Ve vyučování probíhá projektování v praxi. Nastává interakce mezi učitelem a žákem ve třídě. Učitel se snaží dosáhnout stanovených projektovaných cílů pomocí různých metod vyučování, didaktických prostředků, pomůcek a podpůrných technologií.

Jako poslední složku si uvedeme hodnocení. Učitel získává zpětnou vazbu od žáků. Hodnotí žáky pomocí dosažených výsledků svého učení.

Dále zde můžeme uvést konzultační činnost. Učitel se setkává s rodiči, žáky a vede s nimi rozhovory o jejich hodnocení a chování.

Koncepční činnost se zaměřuje na tvorbu školního kurikula. Vytváří se různé inovativní projekty, mění se systém hodnocení žáků, organizace školy. Učitelé se účastní různých pracovních skupin a také předmětových komisí.

Administrativní činnost je náplní každého pedagoga. Učitel vede agendu žáků a také jejich záznamy hodnocení, záznamy osobnostního rozvoje, různé korespondence a výkaz. Jeho prací je vedení finančního účtování různých školních aktivit, podávání zpráv.

Operativní činnost je zaměřena především na organizační práci, zařadit zde můžeme dozory na chodbách o přestávce, suplování nebo porady učitelského sboru. Co se týče školních akcí, uvést můžeme školní akademie, sportovní akce a školní výlety.

Další důležitou složkou je styk s veřejností. Učitel se musí aktivně zapojit do veřejného života a spolupracovat s místními komunitami a to zejména rodičovskou. Vystupování na veřejnosti, publikace v učitelských časopisech či regionálním tisku je samozřejmostí. Další náplní učitele je poskytování vzdělávacích služeb.

Sebevzdělávání je celoživotní fází každého učitele. Je to nezbytné pro zkvalitňování učitelských sborů a také zvyšování kompetencí učitelů. Pomocí

sebevzdělávání si rozšiřují své znalosti v daném oboru či předmětu. Prohlubují tak oblast pedagogicko-psychologickou a didaktickou.²¹

²¹ VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. s. 23-25. ISBN 978-80-7290-325-2.

2.1 Třídní učitel

Pojem

Řídí a organizuje žáky ve třídě a snaží se je vychovávat. Je zodpovědný za koordinaci vzdělávací a výchovné činnosti dalších pedagogů, kteří v jeho třídě vyučují. Spolupracuje s rodiči, vede školní dokumentace a stará se o administrativu ve třídě.²²

Třídní učitel je vychovatelem ve své třídě. Jeho činností je vlastní výchovné a vzdělávací působení během vyučovacích hodin a také mimo ně. Tuto funkci by měl zastávat zkušený pedagog. Třídní učitel má velký vliv na to, jak se budou žáci cítit v prostředí, kde jsou na ně kladeny vysoké nároky.²³

Kompetence třídního učitele

Švec představuje profesní kompetence „jako profesní kvality, způsobilosti učitele, které pokrývají celý rozsah profese a jsou rozvoje schopné.“²⁴

Obst charakterizoval profesní kompetence jako: „komplexní soubor určitých dispozic a dovedností učitele, který je složen z dílčích či speciálních kompetencí.“²⁵

Kompetence dělí na:

- kompetence odborně předmětové
- kompetence psychodidaktické (třídní učitel se musí snažit vytvářet přijatelné podmínky pro učení, dobré klima ve třídě a řídit proces žákova učení)
- kompetence komunikativní (musí umět komunikovat jak s dětmi, tak i s dospělými)
- kompetence organizační a řídicí (jeho schopností je plánovat a projektovat svou činnost, dodržovat řád a systém)

²² PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. s. 253. ISBN 80-7178-579-2.

²³ PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2004. s. 137. ISBN 80-7254-474-8

²⁴ ŠVEC, Vlastimil. *Pedagogické znalosti učitele: teorie a praxe*. Praha: ASPI, 2005. Řízení školy (ASPI). s. 25. ISBN 80-73-57-072-6.

²⁵ OBST, Otto. *Didaktika sekundárního vzdělávání*. Olomouc: UP Olomouc, 2006. s. 174. ISBN 80-224-1360-4.

- kompetence diagnostická (vcítit se do žáka, do jeho mysli, jak se cítí a jak jedná, jaké to má příčiny a jak mu může pomoci)
- kompetence poradenská a konzultativní
- kompetence reflexe vlastní činnosti (třídní učitel by měl umět analyzovat svou vlastní činnost a modifikovat své přístupy, chování a metody)²⁶

Pracovní náplň třídního učitele

Třídní učitel zastává takovou funkci ředitele, jelikož jedná za třídu, plánuje a rozhoduje. Dále je také manažerem, ten ovšem nerozhoduje sám, ale v kolektivu společně s celou třídou. Díky němu žáci poznávají, že jsou něčeho součástí. Další funkcí je post úředníka, který se stará o docházku, třídní knihu, sepisuje vysvědčení, jedná s dalšími orgány při zařizování akcí a výletů. V očích dětí může působit i jako soudce, protože řeší přestupky, porušení školního řádu, konflikty mezi dětmi, kázeň a pořádek ve třídě. Třídní učitel je vzorem pro mnohé žáky svým jednáním, chováním i dovednostmi. Má skvělou komunikační schopnost a bohatou slovní zásobu. Možná si to neuvědomujeme, ale třídní učitel působí z části i jako vychovatel. Seznamuje žáky s etickým kodexem a snaží se jim ukázat, které chování je správné a které naopak špatné. Vede žáky k tomu, aby se chovali dle norem slušného chování. Můžeme jej přirovnat i k psychologovi, který dokáže proniknout do duše dětí, snaží se jim porozumět a zná dobře jednotlivé fáze psychického vývoje dítěte. Třídní učitel dokáže ovlivnit jednání a výsledky dětí ve škole a rozpoznat, zda něco není v pořádku. Další jeho role je funkce sociologa, který dokáže zpozorovat situaci ve třídě, zlepšovat vztahy mezi žáky a odstraňovat ty špatné. Dítě může vidět v třídním učitele náhradního rodiče, který mu poskytne rady, pomůže mu s problémem a je pro něj oporou či autoritou. Třídní učitel je přítel, který dítě chápe, komunikuje s ním, zná ho, dokáže mu pomoci v případě potřeby. Je schopen být pro žáka dobrým poradcem při výběru budoucího povolání, má větší schopnost v úsudku, kam by dítě mohlo směřovat, a jak by dokázalo uplatnit své schopnosti na trhu práce.²⁷

Hlavní činnost třídního učitele se dělí do tří složek:

- Diagnostická

²⁶ OBST, Otto. *Didaktika sekundárního vzdělávání*. Olomouc: UP Olomouc, 2006. s. 174-175 ISBN 80-224-1360-4

²⁷ PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy. ISBN 80-7254-474-8.

- Administrativní
- Informační

Nejprve si popíšeme činnost diagnostickou. Rozdílem mezi třídním učitelem a učitelem je například v tom, že třídní učitel musí znát své žáky více do hloubky. Musí poznat, zda mají nějaké problémy, jestli jim vyhovuje tempo a forma výuky, zda se cítí dobře v kolektivu třídy. Hlavním úkolem třídního učitele je tedy pozorovat žáky po stránkách:

- Sociálních vztahů (snaží se poznat, jakou mají pozici ve třídě a jaké mají rodinné prostředí, zda nemají problémy vycházet s ostatními žáky)
- Motivace (jeho činností je pozorovat žáky, jejich postoje a zájmy)
- Poznání (důležitou složkou je poznat jejich dovednosti, návyky a způsob myšlení)
- Psychosomatické zvláštnosti (poznat jejich nadání, zdravotní stav, vývoj, školní zralost, retardaci)
- Profesionální orientace (předpoklady a schopnosti k určitému povolání)
- Psychickou odolnost a zatížení (schopnost zvládat stresové situace, frustraci)

Třídní učitel k rozeznání těchto oblastí využívá dotazníky, pozorování, ankety, rozhovory, pedagogické hry, sociogramy, psychotesty, rozhovory s rodiči. Důležité je provést alespoň jedenkrát ročně rozhovor s žákem a dvakrát ročně s rodiči žáků.²⁸

Druhá je administrativní činnost, která je méně oblíbenou částí třídního učitele. Pro začínající učitele se může zdát tato složka zbytečná či zatěžující, ale po zvládnutí se stane běžnou součástí jeho náplně práce. Řadíme zde tyto dokumenty:

- Třídní kniha
- Třídní výkaz

²⁸ PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy. s. 140-142. ISBN 80-7254-474-8.

- Katalogové listy
- Vysvědčení
- Zprávy pro jednání pedagogické rady
- Přehled o četnosti a náplni třídních schůzek a třídnických hodin

Mezi další činnosti učitele můžeme zařadit informační záležitosti. Pokud třídní učitel získá diagnostické údaje a zaznamená je pomocí administrativní činnosti, musí dále s těmito informacemi pracovat. Příkladem je informovanost rodiče z důvodu zhoršení prospěchu nebo také problémové chování žáka.

V dnešní době se málokterý rodič obrací s problémy na třídního učitele, což je chyba, protože právě on je také součástí výchovy a mnohdy dokáže odhalit problémy žáka lépe než příbuzní problémového žáka. Nezbytná je informovanost ostatních kolegů. Je důležité, aby věděli o žácích určité skutečnosti, jako například: problémy, návštěvy výchovného poradce či psychologa.

Učitel by měl informovat třídu o tom, jak bude probíhat školní rok, jak bude vypadat jejich rozvrh, jak mají zacházet s učebnicemi, jaký bude zasedací pořádek. Předává žákům informace ohledně třídních schůzek, školního a vnitřního řádu školy, o akcích, které budou probíhat přes školní rok. Žáci musí být obeznámeni o zásadách bezpečnostního předpisu. Třídní učitel seznámí žáky s funkcí školní jídelny a s mimoškolními aktivitami, kterých se mohou zúčastnit. Mezi další práci třídního učitele patří starání se o všechny druhy zkoušek, ať to jsou opravné, rozdílové či komisionální. Jeho hlavní náplní je snaha naladit dobrou atmosféru ve třídě. Zajišťovat třídní samosprávu a vytvářet dobré prostředí pro komunikaci. Pečuje také o učebnice, třídu a šatnu.²⁹

Tyto tři jmenované činnosti třídního učitele zajišťují nejen úspěšnost žáka, ale také jeho dobrý psychický a sociální stav. Je nutné tyto činnosti dělat odpovědně. Administrativu by měl provádět svižně, naopak o problémech žáků by měl třídní učitel přemýšlet pomalu a rozvážně. Můžeme tedy říci, že třídnictví je opravdu složitá a

²⁹ PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy. s. 140-149. ISBN 80-7254-474-8.

zodpovědná práce. Učitel nejen vychovává a vyučuje žáky. Snaží se k nim proniknout blíže, aby s nimi měl vztah plný důvěry a přátelství.

2.2 Učitel výchovy k občanství

Pojem

Pokud srovnáme učitele Vko a učitele jiných předmětů, můžeme vidět značný rozdíl. Hlavní příčinou tohoto rozdílu může být to, že občanská výchova je předmětem multioborovým a není lehké jej vyučovat.³⁰

Piřha popsal osobnost učitele Vko slovy „*Lze totiž těžko očekávat, že bude ve všech disciplínách, které spoluvytvářejí tento předmět, vzdělán tak, jako např. učitel matematiky v matematice nebo učitel dějepisu v historii.*“³¹

Znalosti, které má učitel výchovy k občanství, musí pokrýt širokou oblast vědomostí, které nejsou obsáhlé tak do detailu. Své odborné postavení opírá o disciplíny, které jsou v občanské výchově zastupitelné. Musí být stejným odborníkem jako ostatní učitelé ve svých odborných předmětech. Na učitele Vko jsou kladeny větší požadavky v morálních a lidských stránkách. Tato práce by se měla svěřit do rukou i učiteli, který není tak kvalifikovaný, ale jeho pověst a vystupování zaručí správnou morální hodnotu, která je pro žáky nezbytná. Každý učitel Vko by měl být tolerantní, jelikož se během svého vyučování setkává s různými spornými otázkami v oblastech náboženství a rasismu. Učitel Vko je spojován s veřejným životem. Měl by to být především člověk, který má dobrou pověst a lidé ho uznávají. Můžeme říci, že je i regionálním pracovníkem, jelikož má na starost péči o kulturní tradice a život v obci. Spolupracuje s radnicí, muzei, knihovnami a spolky.³²

Zásady učitele výchovy k občanství

Pokud učitel Vko usiluje o přiblížení se cílům tohoto vzdělávacího oboru, musí dodržet tyto zásady:

- využívat aktivizující a interaktivní metody, zaměřit se na diskuse, besedy, spolupráci ve skupinách, projektové učení a také řešení konkrétních problémů
- používat různá masmédiá a také pracovat s různorodými zdroji informací

³⁰ STANĚK, Antonín. *Výchova k občanství v současné škole: profesní identita učitele výchovy k občanství*. Praha: Epoque, 2009. Erudica. ISBN 978-80-7425-082-8.

³¹ PIŘHA, Petr. *Úvod do výchovy k občanství: knížka pro učitele a veřejnost*. Praha: Orbis, 1992. s. 24.

³² PIŘHA, Petr. *Úvod do výchovy k občanství: knížka pro učitele a veřejnost*. Praha: Orbis, 1992. s. 24-25.

- utvářet vhodné klima pro jednání s žákem, dodržovat určitou spolupráci a dialog (ovládat vedení dialogu)
- důležitá je snaha zajistit místo pro obhajobu svých názorů a myšlenek, které bude zakládat na argumentaci a vědomostech
- vhodné je i vyvést výuku mimo školu do jiného prostředí
- učitel musí vytvořit prostředí, kde je možnost sebehodnocení a práce s chybami
- zásada je hodnotit každého žáka objektivně³³

Úkoly učitele Vko

Mezi hlavní úkoly učitele Vko musíme zařadit tyto činnosti:

- snaží se žáka aktivně zapojit do života demokratické společnosti
- seznámí žáky s dějinnými, sociálními a kulturně historickými stránkami života
- žákům představí vývoj společnosti
- snaží se žáky navést na pozitivní cestu občanských postojů
- představí žákům prevenci v oblasti rasismu, xenofobie a extremistických postojů
- bude se snažit je vychovávat k toleranci, respektování lidských práv a rovnosti žen a mužů
- povede žáky k ochraně životního prostředí
- zajistí rozvoj jejich finanční gramotnosti
- představí jim dané pravidla dobrého chování

³³ HAVLÍNOVÁ, Ivana. *Didaktické náměty pro učitele občanské výchovy a základů společenských věd*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. s. 23-24. ISBN 978-80-7290-670-3.

- seznámí žáky s mezilidskými vztahy ³⁴

Dle výše sepsaných úkolů učitele Vko můžeme usoudit, že jeho náplň práce je velice obsáhlá. Možná se tento předmět může zdát méně důležitý, avšak právě učitel výchovy k občanství dokáže žáky připravit na život v dnešní společnosti.

³⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2017. 51 s. Dostupný z: <<http://www.msmt.cz/file/43792/>>.

3 Výukové metody

3.1 Pojem

Výukové metody jsou definovány dle Maňáka a Švece jako: „*uspořádaný systém vyučovací činnosti učitele a učebních aktivit žáků směřujících k dosažení daných výchovně vzdělávacích cílů.*“³⁵

Výukové metody předávají žákům učivo určitým způsobem, a díky nim chápou okolní svět, ve kterém žijí. Výuková metoda má pouze funkci služební, hlavním úkolem je předat žákům obsah učiva. Důležitou stránkou je žákova samostatnost, kdy si osvojuje daný styl učení a také vztah ke vzdělání. Tato samostatnost není ve školách tolik zdůrazňována, tudíž můžeme vidět u mnohých studentů problémy s vyhledáváním a zpracováváním informací. Jako další důležitý bod si můžeme uvést nezbytnou spolupráci učitele a žáka. Hlavní funkcí výukových metod je funkce zprostředkovávání dovedností a vědomostí, nesmíme však opomenout vedlejší funkce. Zmíníme zde funkci aktivizační, pomocí, které jsou žáci motivováni a osvojují si techniku práce a myšlení. Jako další si uvedeme komunikační funkci, která je důležitá při interakci učitele a žáka.³⁶

V pedagogickém slovníku je pojem výuková metoda charakterizována jako postup, cesta či způsob vyučování. Popisuje činnosti učitele, díky kterým vede žáka k dosažení cílů vzdělání.³⁷

Mojžíšek je toho názoru, že je důležitá komunikace mezi učitelem a žákem. Není tedy vhodné využívat pouze monolog, ale je dobré žáky zapojit. Hlavním posláním učitele je vyučovat žáky, přednášet jim, demonstrovat, organizovat, stavět je před problémy, vzbuzovat u nich zájem, vést je k opakování učiva, kontrolovat je, provádět diagnózy výchovy a vzdělání. Snaží se žákům upravit materiál tak, aby ho co nejvíce pochopili. Požaduje od žáků určité morální způsoby chování a kázeň. Žák je aktivní v ten

³⁵ MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 23. ISBN 80-7315-039-5

³⁶ MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 23-25. ISBN 80-7315-039-5

³⁷ PRŮCHA, J., MAREŠ, J., WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, s. 287.

moment, kdy se zajímá, vnímá, pozoruje, pamatuje si, rozumí výkladu, přemýšlí, řeší problémové úkoly, aplikuje učivo do praxe.³⁸

3.2 Zásady výukové metody dle Mojžíška

Výuková metoda by měla mít výchovný charakter. Měla by napomáhat při vytváření povahové vlastnosti žáka, která je potřebná do života. Důležitý je rozvoj vlastností jako je houževnatost, odhodlání překonávat překážky, být cílevědomý. Důležité je také rozvíjení samostatnosti a tvořivosti. Dnešní doba potřebuje nejen vzdělané občany, ale také intelektuální. Vyučovací metoda by měla být také ekonomického charakteru. Dochází k vytváření vědomostí, dovedností a návyků v co nejkratším čase, a s co nejmenším úsilím. Tato metoda často vede k tomu, aby byly vybírány ty nejlepší vyučovací metody. Vše však musí být použito s mírou. Metoda by měla splňovat podmínku přirozenosti. Žák by neměl mít z vyučování pocit skleníkového života a nepřirozeného prostředí. Díky překážkám žák pozná pocit uspokojení. Pokud se dítě bude cítit špatně a nepřirozeně bude tak brát prostředí školy za cizí. Nesmíme opomenout také respektování systému poznávání a vědy. Vyučovací metoda musí být také hygienická. Nesmíme také podcenit materiální vybavenost školy vůči vyučovacím metodám. Hlavním ukazatelem, který dokáže zaručit účinnost vyučovací metody je sám učitel. Dále by měla metoda směřovat k praxi a profesnímu zaměření.³⁹

3.3 Výuková metoda z pohledu žáka a učitele

Výuková metoda je souborem vyučovacích aktivit učitele a činností, které vykonává žák. Jistě už víme, že žáci se učí různými způsoby a každý učitel má svou odlišnou metodu učení. Můžeme hovořit o tzv. stylu vyučování neboli učení, kdy je tento pojem chápán jako individuální, integrovaná charakteristika žáka nebo učitele. Stylem učení rozumíme způsob, který si žák volí při učení. Vyučovací styl je přesně řečeno, způsob předávání učiva, výukových metod, učení, komunikace učitele a žáka. Výukové metody jsou závislé na způsobu učení žáka a také stylu vyučování učitele.⁴⁰

Jako první si uvedeme přístup žáka k učivu

³⁸MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Vyučovací metody*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 18-19.

³⁹MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Vyučovací metody*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 36-39.

⁴⁰MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 30-31 ISBN 80-7315-039-5

Učitelé se dennodenně setkávají s různými přístupy žáků k učení, my si uvedeme dva a to jsou: hloubkový a povrchový.

Povrchový přístup je pro žáky nezáživný. Učivo se učí nazpaměť, tudíž jim nezůstane dlouho v paměti. Výsledek učiva je velmi malý, žáci pořádně neporozuměli danému učivu a nedokážou si spojit učivo s danou souvislostí. Důvodem může být nezkušenost žáka s učební strategií, špatné porozumění dané úlohy, malý zájem o předmět. Ze strany učitele se poté může jednat o příliš mnoho učiva, nekvalitní výklad, zadávání složitých úloh, které neodpovídají věku žáka...

Hloubkový přístup je odlišný od povrchového přístupu. Žáci se zajímají o danou látku, chtějí se naučit něco nového, učení jim dělá radost, chtějí se učit, protože ví, že to v životě budou potřebovat. Jejich postup při učení dává smysl. Snaží se učit z více zdrojů a hledat vztahy a souvislosti mezi učivem a jejich životem. Výsledek je uspokojivý, jelikož rozumí učivu, dokážou argumentovat, ví co je podstatné a co naopak ne. Pokud bychom se na věc podívali ze strany učitele, můžeme říci, že učitel je schopen kvalitně vysvětlit danou látku. Snaží se žákům dávat přiměřené učivo, dává jim prostor, aby se nebáli cokoliv říct, přistupuje k nim individuálně, podporuje jejich tvořivost, prověřuje si, jak zvládají učivo.⁴¹

Jako další si uvedeme přístup učitele k učivu

Vyučovací styl učitele můžeme dělit na dvě pojetí. První pojetí chápe pod pojmem vyučovací styl, způsob výuky učitele. Druhé pojetí si představuje pod tímto slovem soubor výukových metod, které učitel využívá při své výuce. Vyučovací styl ovlivňují tzv. vrstvy učitelova vyučovacího stylu. Jako první vrstvu si uvedeme kognitivní styl, který jde velmi těžko ovlivnit a bývá vrozený. Další vrstvou je způsob pojetí výuky, které učivo učitel vybere, jakou zvolí výukovou metodu a komunikaci s žáky. Tato vrstva může být ovlivněna dalším sebevzděláním učitele. Z této vrstvy se vytvářejí různé způsoby, kterými učitel řeší pedagogické situace. Tyto způsoby jsou ovlivněny jeho pedagogickými zkušenostmi či jeho vzděláním. Jako poslední vrstvu si uvedeme vrstvu učitelových dovedností a vědomostí. Tato vrstva se dá nejvíce ovlivnit. Vyvodit můžeme ten fakt, že vyučovací styl je ovlivňován tím, jak učitel pojímá výuku a také jeho pedagogickými dovednostmi. Nesmíme opomenout pojem pedagogická sebereflexe. Je to

⁴¹ Tamtéž, s. 33-34

schopnost učitele podívat se zpětně na své vyučování a na způsob uplatnění vybraných výukových metod nebo za odezvami od žáků.⁴²

⁴² MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 37-40 ISBN 80-7315-039-5

4 Dělení výukových metod

Výukové metody můžeme dělit dle různých kritérií, jak uvádí ve své knize Mojžíšek:

- Počet žáků ve třídě
- Logický postup
- Charakter zdroje poznatků
- Psychické hlediska utváření vědomostí, dovedností, postojů, návyků
- Samostatná práce žáků a míra vedení
- Perspektivy výuky
- Charakter práce žáka a učitele
- Výchovné úkoly a cíle
- Obsahové a metodické hlediska
- Jiná hlediska (např. dle autora vyučování, dle národa využitě metody)⁴³

Mojžíšek uvádí dělení metod dle logického postupu ve výuce:

- Analytická metoda postupuje od celku k části. Analýza je nezbytnou součástí každého předmětu, bez ní nemůžeme poznávat.
- Syntetická metoda postupuje od části k většímu celku, využijeme ji v psaní, čtení, geometrii a přírodních vědách. Je také nezbytnou součástí dalších předmětů a dovede nás k tvorbě obě nových obrazů.
- Analyticko-syntetická metoda se snaží využívat oba logické postupy, tudíž ji radíme mezi přirozené metody.
- Induktivní metoda směřuje od jednotlivých faktů k obecným závěrům. Je důležitá díky rozvoji myšlení. Využívá se v přírodních vědách a technických oborech.

⁴³ MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Vyučovací metody*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 62

- Deduktivní metoda vychází z obecných zákonů, pravidel k individuálním vztahům a jevům. Žáci se díky této metody učí přesnosti v myšlení, řadit pojmy méně obecné pod obecnější a jev užší pod jevy širší. Je mnohem rychlejší avšak vyžaduje vyspělost žáků. Abychom ji dále rozvíjeli, využíváme předmětů jako je matematika, gramatika, chemie.
- Genetická metoda se snaží rozvíjet vědomosti přímo před žákem. Jednotlivé myšlenky a důkazy k tvrzení jsou předkládány za sebou a závěr je pro žáka pochopitelný. Využívá se v hodinách historie, přírodních věd a matematice.
- Dogmatická metoda nám udává určitá pravidla bez vysvětlení či zdůvodnění.
- Synkritické metody neboli srovnávací využíváme v společenských a přírodních vědách.⁴⁴

Další klasifikací výukových metod uvádí Maňák:

Metody z hlediska pramene poznání a typu poznatků- aspekt didaktický

1. Metody slovní

- Monologické metody
- Dialogické metody
- Metody písemných prací
- Metody práce s učebnicí či knihou

2. Metody názorně demonstrační

- Pozorování předmětů a jevů
- Předvádění (modelů, předmětů, pokusů, činností)
- Demontrace statických obrazů

⁴⁴ MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Vyučovací metody*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 64-65.

- Statická a dynamická projekce

3. Metody praktické

- Nácvik pohybových a pracovních dovedností
- Žákovské laborování
- Pracovní činnosti
- Grafické a výtvarné činnosti

Metody z hlediska aktivity a samostatnosti žáků – psychologický aspekt

- 1. Metody sdělovací**
- 2. Metody samostatné práce žáků**
- 3. Metody badatelské, výzkumné**

Struktura metod z hlediska myšlenkových operací- logický aspekt

- 1. Postup srovnávací**
- 2. Postup induktivní**
- 3. Postup deduktivní**
- 4. Postup analyticko-syntetický**

Varianty metod z hlediska fází výchovně vzdělávacího procesu- procesuální aspekt

- 1. Metody motivační**
- 2. Metody expoziční**
- 3. Metody fixační**
- 4. Metody diagnostické**
- 5. Metody aplikační**

Varianty metod z hlediska výukových forem a prostředků – organizační aspekt

- 1. Kombinace metod s vyučovacími formami**

2. Kombinace metod s vyučovacími pomůckami⁴⁵

Známa je také klasifikace metod výuky dle I. J. Lernerera, která má charakter poznávacích činností žáka.

Jako první si uvedeme Informačně receptivní metodu. Učitel předává informace žákům a ti se snaží si učivo zapamatovat a vnímat jej. Tato metoda má nejčastěji formu výkladu. Z této metody vychází tzv. Reproductivní metoda, která je založena na organizovaném opakování. Pro tuto metodu je zavádějící, aby žáci byli vybaveni určitými informacemi pomocí informačně receptivní metody. Realizace probíhá ústní reprodukcí, opakováním, rozhovorem, psaním, čtením nebo řešením úloh. Žáci pomocí cvičení reprodukují činnost, kterou použijí v konkrétních situacích. Tyto dvě metody zajišťují předávání informací, avšak nerozvíjí u žáka stránku tvořivosti. Tvořivost zajišťuje metoda problémového výkladu. Žáci musí vyřešit určitý problém, který jim učitel zadá. Výzkumná metoda hledá samostatné řešení nad učební úlohou. V tomto případě zapojení učitele ustupuje do pozadí. Do této metody patří zkoumání a efektivnost spočívá v intelektuálním rozvoji každého žáka. Pomocí heuristické metody si žáci osvojují zkušenosti z tvořivé činnosti. Učitel se snaží sestavit úlohy tak, aby obsahovaly určitou obtíž. Spolu s žáky poté řeší daný problém.⁴⁶

Výše jsme zmínili několik výukových metod různých autorů, dle odlišných kritérií. V této práci se dále zabýváme klasifikací výukových metod dle Maňáka a Švece.

⁴⁵ 5 MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. s. 34-35

⁴⁶ LERNER, Isaak Jakovlevič. *Didaktické základy metod výuky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 101.

5 Klasické výukové metody

5.1 Metody slovní

Mezi tyto metody řadíme sdělování, vysvětlování, napomínání a jiné verbální projevy. Slovo se stává signálem či symbolem, který má schopnost přenášet informace a komunikovat. Jelikož komunikace je aktem veřejným musíme respektovat její určité náležitosti. Učitel se musí snažit respektovat zvukovou stránku svého projevu. Měl by skvěle zvládat svou techniku řeči, ortoepii, melodii, intonaci a další náležitosti. Nezbytnou součástí komunikace je mimika, artikulace a jiné neverbální prostředky komunikace.

5.1.1 Vyprávění

Tato výuková metoda má dlouhou tradici v edukačním procesu a má své funkční uplatnění. Je to oblíbená výuková metoda, jedinci mají stále potřebu vyjadřovat své pocity, zážitky pomocí této formy. Posluchačům zase vyprávění přináší estetický zážitek plný napětí. Vyprávění patří k monologickým slovním metodám. Pokud je vyprávění zajímavé ocení to i posluchač svou pozorností. Dokáže u žáka vyvolat představivost a fantazii a dochází k rozvoji jejich kreativity.

5.1.2 Vysvětlování

Tuto metodu můžeme zařadit k postupům, které jsou orientovány především kognitivně, metoda se využívá často ve vyučovacích hodinách. Tato metoda je důležitou součástí každého vzdělávacího procesu. Pro metodu vysvětlování je charakteristický logický a posloupný postup při předávání učiva žákům. Odvíjí se od jejich dovedností a věkové kategorie. Je to základní prostředek k pochopení dané látky učiva. Nezbytnou schopností učitele je srozumitelnost a umění vysvětlit látku.

5.1.3 Přednáška

Přednáška má svou dlouholetou tradici je to náročná monologická metoda. Nejvíce se s ní můžeme setkávat u starších žáků. V dnešní době je často nahrazována masovými médii a dalšími prostředky komunikace. Tato dovednost je nezbytná pro určité profese, jako jsou politici, soudci, učitelé či kněží. Jako hlavní rozdíl mezi přednáškou a vysvětlováním můžeme uvést skutečnost, že přednáška je význačná pro svůj dlouhý

ucelený projev. Je jasně promyšlená a má svou strukturu. Díky ní můžeme ovlivnit posluchače. Na přednášce můžeme ocenit její rychlé a aktuální předávání informací.

5.1.4 Práce s textem

Jedna z nejstarších metod. Žáci pracují s učebnicí či učebními texty. Jedná se o výukovou metodu, která je založena na zpracovávání informací v textu. Pomocí této metody si žáci osvojí nové poznatky, prohloubí je nebo upevní. Dominantní je zde žákovo učení. Textových informací může žák využít při řešení úloh nebo různých problémů. Žáci pracují s verbálními informacemi, jako jsou instrukce, doplněné čísly, obrázky dále s příklady, které tyto informace ilustrují, s otázkami a učebními úlohami, klíčovými slovy, přílohami a rejstříky. Nejdůležitější je porozumění žáka, tato schopnost je založena na jeho dovednostech. Při práci s textem se u žáka uplatňují tyto procesy: vnímání, zapamatování, fantazie, představivost, myšlení.

5.1.5 Rozhovor

Tato metoda je specifická pro svou dvoustranou komunikaci, kdy si jedinci vyměňují své zkušenosti a hledají odpovědi na otázky. Tato metoda je založena na verbální komunikaci, která má podobu otázek a odpovědí dvou či více osob na výchovně-vzdělávací téma, které směřuje k určitému cíli. Učitel je postavením výše, ale neměl by v rozhovoru rozkazovat. Vztah mezi oba komunikujícími by měl být ve formě dialogu a založen na vzájemném porozumění. Ve škole se využívá tzv. výukový rozhovor. Ten se snaží žáky aktivně zapojit do diskuse a vyzývat je ke spolupráci. Učitel si pomocí rozhovoru ověřuje znalosti žáků a získává zpětnou vazbu. Otázka v rozhovoru se snaží žáky dovést k novému poznání a k přemýšlení, prohlubování vědomostí, tady můžeme vidět odlišnost od otázky v běžném rozhovoru. Ve škole se uplatňuje metoda řízeného rozhovoru, kdy učitel určuje obsah i cíl výukové komunikace. Důležité je stanovit vhodné téma, o kterém mají žáci alespoň malé vědomosti. Dále by měl být zájem o téma ze strany žáků. Učitel musí mít tu schopnost otázky obměňovat, formulovat a upřesňovat podle dané situace.

5.2 Metody názorně demonstrační

Tyto metody jsou vhodné pro přímé a rychlé přenášení poznatků, nesmíme opomenout skutečnost, že znamenají také nebezpečí intelektualismu a verbalismu. Pokud by byla využívána pouze tato metoda, žák by přišel o poznatky, které se skrývají za

učebnicemi a pojmy. Důležité je pravidlo názornosti, kdy se určité jevy ve výuce předvádějí či zobrazují. Nejúčinnější forma je předvádět danou látku všem smyslům žáka. Máme čtyři stupně názornosti. Prvním stupněm je předvádění reálných jevů a předmětů, do druhého stupně můžeme zařadit zobrazování realistických jevů a předmětů, následně pozměněné zobrazování, realita se zachycuje pomocí různých grafů, schémat, znaků či symbolů. Při této metodě dochází k procesu poznání od konkrétní skutečnosti k abstraktní. Tyto metody jsou spojeny s metodami dovednostně-praktickými a slovními.

5.2.1 Předvádění a pozorování

Tyto formy metod jsou známé už z dávných dob, kdy lidé předávali svým potomkům zkušenosti pomocí pozorování a předvádění. Pro předvádění je nutné, aby přihlížející vypovídal zájem, soustředění a cílevědomé pozorování. Později se začínají využívat metody jako slovní popis či technické pomůcky. Tato metoda u žáků rozvíjí pomocí smyslových receptorů prožitky a vjemy, které jsou základem pro následné úkony a procesy. U žáků se vytváří představy, fantazie, citové zaujetí. Pomocí předvádění se setkají s vjemy, které jsou nezbytné pro jejich rozvoj. Při této činnosti je důležitý výběr objektů a metodika předvádění. Další nezbytnou složkou je pozorování. Pozorování je nutné nacvičovat, protože žáci vnímají většinou spíše povrchně. Při vnímání nalezneme u žáků různé individuální rozdíly, které jsou dány žákovou osobností či jeho rysy. Důležitý je také význam slovního doprovodu. Tato výuka stanovuje určité požadavky na předvádění, dále určité pomůcky, techniky a postupy. Je mnoho moderních pomůcek, ale k osvědčené a nejznámější pomůcce patří školní tabule. Metoda názorně-demonstrační se musí využívat, pokud má učitel dostatek času, jinak by mohlo dojít k jejímu znehodnocení a zkreslování představ u žáků.

5.2.2 Práce s obrazem

Pomocí obrazu dochází k znázornění reality formou různých prostředků s cílem zachovat si vjemy a představy. Didaktický obraz znamená, zobrazování jevu za účelem využití v edukačním procesu. Tento obraz nám názorně předvede učivo ve formě kreseb na tabuli, nástěnných obrazů, učebnicových ilustrací aj. Pro optimální zapojení didaktického obrazu do výuky si musíme stanovit psychologické parametry obrazu. Míru obsahové náplně obrazu, efektivnost a sémantický přenos. Stimulační sílu obrazu, dále míru reliability, která nám uvádí, jak moc obraz ukazuje, to co má vysvětlit. Dále jak moc obraz snižuje neuspořádanost jevu, nejasnost chápání a jak moc zmenšuje neznalost žáka.

Pomocí rozkladu obrazu se zajišťuje komunikace mezi zobrazovaným objektem a žákem. Dekódování informací z obrazu je nutné cvičit. Žáky učíme obrazy vnímat, chápat, číst, interpretovat, hodnotit a také se snažíme, aby sami vytvářeli obrazy a doplňovali je.

5.2.3 Instruktaž

Tato metoda patří ve škole k velmi využívaným metodám. Využívá se při vytváření různých dovedností, jako jsou pohybové, pracovní, technické, laboratorní a sociální. Jedná se o výukovou metodu, která zprostředkovává audiovizuální, auditivní, vizuální, hmatové a jiné podněty pro praktickou činnost. Tradiční je slovní instruktaž, žákům jsou předávány auditivní a textové instrukce. Při vytváření dovedností mají tyto dva druhy určité základní funkce. Žáci jsou informováni o dané činnosti, dochází k popisu postupu. Snaží řídit pozornost a přenášet ji na náročnější kroky. Jejich cílem je vyvolat u žáků znalosti z dříve osvojených dovedností pomocí frází: vzpomeňte si na... aj. Mezi zajímavé varianty instruktaží patří kognitivní (mentální) trénink. Tento trénink můžeme znát z hodin tělesné výchovy a sportu, nese název ideomotorický trénink. Tento trénink se zobrazuje žákovi v jeho představách a žák navazuje na reálný trénink dané činnosti. Kognitivní trénink vede žáky k potřebě si činnost zopakovat.

5.3 Metody dovednostně-praktické

Metoda dovednostně-praktická je velmi důležitou součástí učení. Bohužel s vysokými nároky na rozsah poznatků je často upozaděována a odsouvá se až do reálného života. Zmíníme zde činnostně orientované výuky. Je to výuka, díky které žáci mají umožněný činnostní přístup k vyučujícím předmětům. Dle výzkumů můžeme říci, že výkon paměti je spjat s jednáním. Paměť uchovává až 90 % z toho co děláme. Výuka, která se snaží posílit praktickou aktivitu žáků je v dnešní době nezbytná, protože žáci jsou ovlivňováni elektronickým světem, který nahrazuje ten svět skutečný.

5.3.1 Vytváření dovedností

Pod slovem dovednost si můžeme představit připravenost žáka k činnosti jako je psaní, kreslení, počítání, pracovní činnosti aj. Dovednosti se tvoří pomocí opakování, tréninkem a cvičením. Není důležitá doba procvičování, ale spíše pochopení, které získává žák ze svých zkušeností v různých situacích. Pokud se setkáme se situací, která je pro nás nová a nevíme si rady, vybavíme si dřívější zkušenosti. Učitel inspiruje a podporuje žáky, aby novou situaci zvládli. Žák musí být motivován k hledání řešení.

Dovednosti se neustále vytvářejí, zdokonalují a žák pomocí získaných zkušeností v dané činnosti postupně prohlubuje své znalosti. Pro osvojování různých dovedností jsou vhodné metody, jako je diskuse, řešení problémů, metody situační, inscenační a didaktické hry. Z komplexních metod zmíníme skupinovou a kooperativní výuku, partnerskou, samostatnou práci, projektovou výuku aj.

5.3.2 Napodobování

Metoda napodobování je faktorem socializace už od dávných dob společnosti, avšak nebývá moc řazena k výchovně-vzdělávacím metodám. Je to spíše doména sociálního učení, která probíhá v mimoškolních aktivitách. Je to proces, kdy žák přebírá způsob chování od jiných jedinců, především od starších, zkušených lidí a autorit. Napodobování máme dvojího typu, bezděčné a záměrné. Ovlivněno může být pomocí citových vazeb či racionálně. Příklad napodobení by měl působit pozitivně. Napodobení je podmíněná reflexní činnost. Postihuje celou osobnost člověka a zasahuje do jeho chování, postojů, stylu oblékání a návyků. Tato metoda se skvěle hodí při názorném příkladu. Pomocí této metody žáci pochopí rychleji učivo a lépe si ho osvojí.

5.3.3 Manipulování, laborování, experimentování

Metoda manipulace pomáhá žákovi poznat dané prostředí, které si žák osvojuje. Nejúčinnější je to v mladším školním věku, kdy je žák zvědavý a vše si chce vyzkoušet. Manipuluje s předměty a vykonává různé činnosti jako je: stříhání, modelování, lepení, pěstování, montážní práce. Pomocí stavebnic a různého modelování didakticky demonstrovat různé jevy či vztahy. Další skvělou metodou je laborování, které se využívá v chemii, fyzice a přírodovědě. Žáci provádějí různé pokusy a ověřují si skutečnosti, zdůvodňují pozorovaný jev. Pomocí laborování se rozvíjí technické myšlení, organizační dovednosti. Experiment se snaží přírodě klást otázky a zodpovědět je. Experiment dle zdůvodněné hypotézy se snaží záměrně měnit nebo ovlivnit sledovanou skutečnost, výsledky se poté registrují.

5.3.4 Produkční metody

Tyto metody mají praktický charakter, který zajišťuje motorické aktivity, činnost pomocí rukou a produktivní práci. Výsledkem praktické činnosti je produkt. V pracovním prostředí člověk pomocí práce přeměňuje předmět s cílem získat určitou užitnou hodnotu. Mnoho myslitelů i pedagogů vyzdvihuje tuto metodu. Pracovní kompetence jsou dnes

součástí všeobecného vzdělání. Zařadit zde můžeme i jemnou motoriku jako je rýsování, kreslení, psaní nebo hru na hudební nástroj. Ve školách tyto metody probíhají v pracovních činnostech, pomocí práce na pozemcích, ve výtvarné výchově, hudební, pěvecké. Nutná je vyváženost práce hlavou a rukou, proto je důležité využívat spojení teorie a praxe.⁴⁷

⁴⁷ MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 46-104. ISBN 80-7315-039-5

6 Aktivizující výukové metody

Tradiční metody nejsou zastaralou formou. Stále patří mezi osvědčené postupy ve výuce, kde se pomalu začleňují nové inovace a další varianty výukových metod. Tyto metody přišly s novým pohledem na pozici žáka ve výuce. Tradiční výuka upřednostňovala direktivní způsoby, kdy učitel byl hlavní aktér. Aktivizující metody dávají více prostoru žákům, aby se aktivně zapojili v hodinách. Přispívají k rozvoji osobnosti, samostatnosti, tvořivosti a zodpovědnosti. Velkou výhodou je i to, že aktivizující metody poskytují žákům mnohem více poznatků než jen ty odborné. Žáci se mohou zapojit do kooperativního učení, mohou ovlivňovat konkrétní cíle výuky, využívat možnost individuálního učení, spolupracovat. Další výhodou je také seberealizace žáků a škola se více propojuje s reálným životem. Žáci vidí školu zajímavější a je pro ně přijatelnější, protože si při použití těchto metod neuvědomují tolik zprostředkované učivo a zaměřují se na metody samotné.⁴⁸

Aktivní učení jsou jednotlivé postupy a procesy, kdy žák aktivně přijímá informace a pomocí nich si utváří vlastní úsudky. Pomocí aktivního učení se u žáka rozvíjí kritické myšlení. Tyto metody předpokládají zapojení žáků do procesu výuky. Žák je centrem celého dění a vystupuje z pasivní zóny. Podílí se na obsahu a průběhu výuky. Pokud učitelé chtějí vyučovat pomocí těchto moderních metod, musí se neustále vzdělávat. Nezbytnou znalostí jsou způsoby práce s třídou, mít přehled o tom, jaké jsou typy výukových metod, musí znát jejich význam a vědět, kdy se má která metoda použít, aby byla co nejefektivnější.⁴⁹

Dle Maňáka a Švece dělíme aktivizující výukové metody:

6.1 Metody diskusí

Diskusní metoda navazuje na metodu rozhovoru. Diskuse představuje důležitý prvek v edukačním procesu. Některé publikace ohledně výukových metod vůbec nezmiňují diskusi nebo ji spíše vnímají jako mimoškolní práci. Jsou však i jiné publikace, které metodu vyzdvihují a považují ji za důležitou součást edukačního procesu. Jedná se o komunikaci ve skupince, která řeší určitý problém. Jedná se o způsob komunikace mezi žákem a učitelem, kdy si účastníci vyměňují své názory ohledně určitého tématu, pomocí

⁴⁸ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 105-107. ISBN 80-7315-039-5.

⁴⁹ SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2013. s. 9-10. ISBN 978-80-262-0404-6.

argumentů se snaží najít řešení k danému problému. Tato metoda žáky obohacuje o schopnosti aktivně využívat myšlenkové operace, chápat problém a vyjadřovat se přesně. Žáci si procvičí schopnost komunikace a také reakci na určité úsudky v praxi. Diskuse s sebou nese i určité problémy. V případě selhání řízení ze strany učitele nebo je diskuze zvolena ve špatné situaci. Diskuse bývá využívána v mnoho variantách. Zmíníme si některé: Diskuse během přednášky, diskuse na základě referátu, diskuse u stolu, debata aj.

6.2 Metody heuristické, řešení problémů

Pojem Heuristika je věda, která zkoumá tvůrčí myšlení a je to způsob řešení problémů. Pomocí této metody se snažíme poznávat, objevovat, odhalovat důležité věci pro život. Tato metoda se velmi využívá v edukačním procesu, protože společnost dává požadavek rozvíjet osobnost žáků a jejich tvořivé schopnost. Pokud se podíváme na základní heuristickou metodu, můžeme vidět rozdíl v tom, že učitel žákům poznatky přímo nesděljuje, ale snaží se je k tomu přimět. Pomocí této metody se učitel snaží žáky přivést k samostatné práci různými technikami jako je objevování, pátrání aj. Žáci si osvojují určité vědomosti a dovednosti. Pro začátek je využívána metoda řízeného objevování, která je méně časově náročná, jelikož žák je podporován učitelem. Nejeftektivnější heuristická metoda je tzv. řešení problémů, kdy se žák učí pokusem a omylem. Problém nás vyvede z komfortní zóny a nutí nás k myšlenkové aktivitě.

6.3 Metody situační

Zabývají se reálnými případy ze života, které jsou nutné pro jejich zvládnutí. Součástí této metody je úsilí a rozhodování. Situační metoda se nejčastěji využívá při vzdělávání dospělých. Ve školách je nutné zvolit vhodnou problémovou situaci a respektovat učební osnovy. Hlavní podstatou zmiňované metody je řešení problémového případu, který vystihuje určitou reálnou situaci. Pozitivní stránky situační metody jsou: aktivní sociální učení, zaměření na praxi, aplikace teoretických poznatků, působení na emoce a simulace praxe. Tato metoda má i negativní stránky jako je: časová a materiálová náročnost, zkrácení a zjednodušení řešeného problému, klade se velký důraz na analýzu situace z důvodu hledání řešení.

6.4 Metody inscenační

Stoupencem této metody byl už J. A. Komenský. Inscenační metody jsou blízké hercům vystupujícím v divadle. Odlišnost můžeme vidět v tom, že této metody se neúčastní profesionální herci, ale každý jedinec ze skupiny. Tyto metody mohou nést také název: situační metody, dramatická výchova, hraní rolí, scénické hry či interakční hry. Žáci se sociálně učí v různých modelových situacích, kdy účastníci vyučování jsou sami aktéři a převádějí situaci. Žáci pracují s tzv. simulací události, kdy při hraní rolí řeší problémy. Tato metoda je skvělá v tom směru, že si jedinci učivo více zapamatují, jelikož ho mají spojené s tímto prožitkem. Inscenace se dělí do tří fází: příprava, realizace, hodnocení. Inscenační metody rozvíjí žákovu osobnost, zintenzivňuje prožívání osudů či vztahů. Tuto metodu není vhodné využívat v časové tísní. Podmínkou inscenační metody je navození přátelské atmosféry, upřímnost postojů a projevení vlastního názoru.

6.5 Didaktické hry

Můžeme říci, že je to určitá forma činnosti spolu s prací a učením, pro kterou je charakteristické, že si ji žák volí svobodně. Cíl a hodnotu skrývá sama v sobě, aniž by sledovala nějaký zvláštní účel. V každé vývojové fázi člověka má různé projevy. Mezi hrou a učením je značný rozdíl, hra nesleduje přesně vymezené cíle, naopak výuka je sleduje vždy. Didaktická hra tedy nemůže sledovat učební cíle tak moc, že žák přestane vnímat danou činnost jako hru. Hra nemůže být ani moc volná, aby nevymizel cíl výuky. Každá hra by měla mít alespoň nějaký cíl, aby přispívala k rozvoji aktivit tělesných, kreativních, sociálních, kognitivních aj. Vymezit ji také můžeme jako seberealizační aktivitu, která přizpůsobuje svým pedagogickým cílům svobodnou volbu, zájmy a spontánnost žáků. Žáci si tohle omezování neuvědomují, jelikož si hra dokáže zachovat hravé činnosti. Didaktické hry můžeme dělit na interakční, což jsou svobodné hry, simulační, scénické hry.⁵⁰

⁵⁰ MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 105-130. ISBN 80-7315-039-5

7 Komplexní výukové metody

Pokud mluvíme o komplexních metodách, můžeme je charakterizovat také jako organizační formy výuky. Snaží se rozšířit prostor výukových metod o organizační formy, didaktické prostředky a snaží se reflektovat cíle vzdělání a výchovy. Jde o didaktické modely, kde se může organizačně spojit více výukových metod a didaktických prostředků. Jedná se o skvěle fungující praktické útvary, kdy jejich společným znakem je výuková metoda, která udává modelu daný směr k cíli.

7.1 Frontální výuka

Je výuka, kdy žáci pracují společně ve třídě a hlavní postavení má učitel, který třídu řídí, kontroluje a usměrňuje. Cílem je osvojení daného učiva.

7.2 Skupinová a kooperativní výuka

Míněná metoda spočívá ve spolupráci žáků, kdy se snaží vyřešit různé úlohy a problémy. Dochází také ke spolupráci učitele a třídy.

7.3 Partnerská výuka

Tato metoda je také založená na spolupráci žáků, avšak pouze v dvoučlenné skupině. Důležitá je vzájemná spolupráce, kdy si žáci navzájem předávají své názory, srovnávají své postoje, konverzují.

7.4 Samostatná práce žáků

Znamená to, že učitel vyčlení určitý časový prostor pro aktivní myšlenky či motorické činnosti žáků. Žák pracuje sám, ale je součástí hromadné výuky konané ve třídě. Samostatná práce je specifická tím, že žák pracuje samostatně a poznatky získává pomocí vlastního úsilí a nezávisle na třídě.

7.5 Kritické myšlení

Metoda kritického myšlení napomáhá žákům přejít od povrchového učení k hloubkovému. Snaží se odhalit různé souvislosti a vyvodit vlastní závěry.

Dále máme **Brainstorming, projektovou výuku, výuku dramatem, otevřené učení, učení v životních situacích, televizní výuku, výuku podporovanou počítačem, sugestopedii a superlearning, hypnopedii.** ⁵¹

⁵¹ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 131-196. ISBN 80-7315-039-5.

8 Vybrané metody

Každá metoda je něčím zajímavá, určitě se dá použít nespočet výukových metod, které by žáci ocenili. Uvádíme proto metody, které nás zaujaly.

Jako první si uvedeme aktivizační metodu s názvem:

Záludnosti života- jedná se o dramatický způsob, kdy si žáci procvičí své dovednosti. Jak by v daný moment jednali. Ocitnou se v obtížné situaci a musí nalézt vhodné řešení či únik.

Postup zní takto: učitel vybere obtížnou situaci, ve které by se jednou všichni mohli ocitnout. Musí jít o běžnou situaci v rámci plnění svých pracovních povinností. Jako příklady můžeme uvést: ztrátu dokladů v cizině, porouchané auto, pozdní příchod na jednání, přijímací pohovor, ztráta klíčů, konflikt s rodiči.

Vyberou se dobrovolníci, kteří danou situaci předvedou. Ostatní žáci dostanou lístky s pokyny, jak dobrovolníkovi ztěžovat situaci. Učitel nachystá účastníkům konkrétní činnosti, které mohou dobrovolníkovi jeho obtížnou situaci zkomplikovat. Dobrovolník tyto pokyny k záludnostem nesmí vidět. Dobrovolník se musí se situací vyrovnat a poté získá odměnu ve formě potlesku. Poté začíná část diskuse s žáky o daných situacích.⁵²

Vhodné je i téma práce učitele. Žáci si vyzkouší napomínat a pracovat s neposlušnými žáky, kteří vyrušují v hodinách.

Další aktivizační metodou je **Buzz Groups neboli muší skupiny**

Metoda je jednoduchá, co se týče přípravy a je středně náročná jak na interpretaci, tak na vedení. Práci zahajuje větší počet žáků (min. 2). Tato metoda se dá využívat v každém předmětu a pracovat může celá třída. Žáci se naučí vyhledávat a třídit informace, řešit určité problémy, vyjadřovat své názory, komunikovat, pracovat v týmu, důvěřovat ostatním a dodržovat pravidla týmu. Metodu muší skupiny můžeme využít kdykoliv během hodiny, v úvodu pro motivaci k učení, jako návaznost na novou látku, vyhledávání informací na internetu či zopakování naučené látky.

⁵² SILBERMAN, Melvin L. a Karen LAWSON. *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování: osvědčené způsoby efektivního vyučování*. Praha: Portál, 1997. s. 249. ISBN 80-7178-124-x.

Učitel si stanoví, kterou kompetenci bude rozvíjet a s jakým materiálem bude dále pracovat, jak bude hodnotit skupinu a jakým způsobem využije výsledky dané práce.

Je nutností, aby žáci danou problematiku alespoň z části znali a byli pro dané téma zralí. Jako pomůcky můžeme využít atlasy, slovníky, vlastní poznámky aj. Učitel žákům stanoví jejich role v týmu: mluvčí, pozorovatel, pracovník s informacemi. Aktivita by měla trvat max. 20-30 minut.

Návrh metody na konkrétní téma:

Tuto metodu můžeme využít ve společenských vědách, hlavním tématem je právo a jeho ochrana. Téma dané vyučovací hodiny je dodržování základních práv a svobod. Hlavním vzdělávacím cílem je dodržování základních práv zvířat. Při této činnosti se rozvíjí kompetence k učení, komunikace, řešení problémů, občanské, kulturní, sociální.

Žáci musí ve skupinkách posoudit předložené názory ohledně poškozování práv zvířat. Musí rozhodnout, které jednání je nejhorší.

Učitel připraví nastříhané papírky s těmito návrhy, které porušují práva zvířat ve společnosti. Všechny dvojice mají stejné papírky. Žáci společně na tohle téma diskutují a vytvářejí správné pořadí, které porušování je nejhorší dle jejich uvážení. Čas je max. 5 minut.

Na začátku pracují žáci ve dvojicích a poté se spojují do čtveřic a nakonec i do skupinek po osmi žácích. V každém týmu učitel stanovuje mluvčího. Ten se snaží ostatní přesvědčit, že jejich stanovisko je lepší. Každý tým si obhájí své stanovisko, někdy se může nechat i přesvědčit od jiného týmu. Pro spolupráci učitel dává čas 5-8 minut.

Výsledky se poté prezentuje mluvčí každé skupinky. Společně všichni porovnávají, obhájí a diskutují na dané téma. Výsledky se mohou zveřejnit na tabuli, nástěnce.

Učitel může díky této aktivitě navázat na novou učební látku, dodržování základních lidských práv.⁵³

⁵³ SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2013. s. 76-79. ISBN 978-80-262-0404-6.

9 Shrnutí teoretické části

V této práci jsme se zaměřili na téma výukových metod třídního učitele, který vyučuje výchovu k občanství. Seznámili jsme se více s pojmy jako je třídní učitel a učitel výchovy k občanství. Poznali jsme, jak je náročná práce třídního učitele, co všechno musí zvládat, a také poznatek, že třídnictví už ztratilo svůj význam a vše je spíše o papírování. Nastínili jsme si jejich kompetence a náplň práce. Zmínili jsme tady také aprobovanost učitelů výchovy k občanství, která je velmi slabá. Většina škol přidává tento předmět buď třídním učitelům, nebo dalším pedagogům, kteří nemají danou aprobaci k tomuto předmětu. V dnešní společnosti je to velký problém, jelikož tento předmět má stejně důležitou váhu jako ostatní předměty a dokáže žáky skvěle připravit do běžného života.

Poté jsme se zaměřili na pojem výukové metody. Tohle téma je dnes velice probírané a určitě velice známé. Jsou učitelé, kteří dávají přednost klasickým metodám, tedy tradičním a pracují spíše s učebnicemi. Další skupinou jsou učitelé, kteří se snaží žáky aktivně zapojit v hodinách a využívají různých aktivizačních a komplexních metod. Výukové metody jsou systém vyučovacích činností učitele a aktivit žáků, snaží se dosáhnout výchovně-vzdělávacího cíle. Výukové metody jsou skvělým pomocníkem ve vyučovacích hodinách, pokud chceme žáky zaujmout, zapojit je a změnit tradiční výuku. Zmínili jsme v naší práci předmět výchova k občanství, jelikož právě tady se může použít nespočet výukových metod. Žáci jsou v tomto předmětu aktivní a rozvíjí svou kreativitu, myšlení a osobnost. Pozice třídního učitele je určitě výhodou, protože má bližší vztah se svou třídou a žáci se více zapojují do aktivizačních metod.

Na otázku ohledně využití výukových metod se blíže podíváme v naší praktické části.

Praktická část

V následujících kapitolách se věnujeme poznatkům, které jsme zjistili během výzkumného šetření s učiteli druhého stupně Základních škol v městě Nový Jičín. Zkoumáme výukové metody třídních učitelů, kteří učí výchovu k občanství.

10 Metodologie výzkumného šetření

Pro empirické šetření byl zvolen rozhovor. Tento rozhovor se uskutečnil na druhém stupni čtyř Základních škol v Novém Jičíně. Sběr dat byl proveden pomocí polostrukturovaného rozhovoru, kdy jsme měli předem připravené otázky. Jednotlivé otázky byly během interview doplňovány nebo měněny dle dané situace. Všechny rozhovory se konaly ve třídách a trvaly třicet minut. Metoda rozhovoru patří do kvalitativního výzkumu.

Některé rozhovory byly nahrávány a poté přepisovány. Pokud někdo odmítl nahrávání, vše bylo přepsáno bez pomůcky diktafonu.

Interview nebo také rozhovor znamená kontakt mezi dvěma osobami tváří v tvář, může se využít i telefonické interview. Tato metoda nám dává šanci získat potřebné informace, ale i poznat postoje respondentů. Důležité je navázat přátelský vztah a vytvořit příjemnou atmosféru. Interview je založena na otázkách a odpovědích. Používají se spíše otázky otevřené, ale mohou být i polootevřené a uzavřené. V průběhu pokládání otázek, může dotazovaný přeformulovat otázky, žádat vysvětlení či klást dodatečné otázky. Nevýhodou interview je jeho časová náročnost na uskutečnění. Volíme interview, pokud chceme navázat osobní kontakt a hledáme osobní a důvěrné odpovědi. Druh interview máme strukturované, nestrukturované a polostrukturované.

Strukturované interview je podobné dotazníku, otázky jsou pevně dané.

Nestrukturované interview umožňuje naprosto volné otázky.

Polostrukturované interview, v tomto případě respondentovi nabízíme předem stanovené otázky, u kterých můžeme dále žádat objasnění či vysvětlení.⁵⁴

⁵⁴ GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Přeložil Vladimír JÚVA. Brno: Paido, 1996. s. 65-66. ISBN 80-85931-15-x.

Rozhovor byl prováděn s třídními učiteli druhého stupně Základních škol, kteří vyučují výchovu k občanství. Cílem rozhovoru bylo zjistit, které výukové metody využívají ve výchově k občanství a proč dávají přednost zrovna těmto metodám, pokud vidí nějakou výhodu oproti svým kolegům v tom, že jako třídní učitelé vyučují výchovu k občanství, jaké metody se jim osvědčují a jaké naopak ne. Otázky byly vytvořeny tak, abychom zjistili odpovědi na naše otázky a dosáhli tak cíle naší práce.

První otázka v rozhovoru se týkala pohlaví respondentů. Další otázky se směřovaly na věk a pedagogickou praxi. První jsme se zaměřili na samotnou pozici třídního učitele. V dalších otázkách jsme se zabývali spojitostí třídního učitele, který učí výchovu k občanství. Celý rozhovor směřoval k výukovým metodám. Jak je vidí učitelé, kterým metodám dávají přednost a proč. Zmínili jsme také aktivizující a komplexní výukové metody. Naše otázka směřovala i k inscenační metodě ve výuce Vko. Při tvorbě otázek do rozhovoru jsme se snažili vytvořit otázku tak, aby respondent svoji odpověď více rozvedl.

Jména, uvedená v rozhovoru jsou vymyšlená z důvodu ochrany osobních údajů.

11 Výsledky výzkumného šetření

V této kapitole je sestavena přehledná tabulka, která uvádí pět osobních otázek na respondenty. Dále je definována hlavní otázka a dvě doplňující, které jsme zjistili z rozhovoru.

Otázka č. 1 – Jste muž nebo žena?

Otázka č. 2 – Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?

Otázka č. 3 – Kolik máte let?

Otázka č. 4 – Kolik času trávíte jako třídní učitel se svou třídou? (kolik hodin týdně je vyučujete a jaké předměty?)

Otázka č. 9 – Máte vystudovaný obor Výchova k občanství?

Pro tyto otázky jsme zvolili formu tabulky, kde jsou uvedené jednotlivé odpovědi na dané otázky

Tabulka 1. Odpovědi na výše uvedené otázky

Jméno	Věk	Pohlaví	Praxe	Hodin týdně	Vyučovací předměty	Aprobovano st
Klára	51 let	žena	25 let	4 hodiny týdně	Občanská výchova Německý jazyk	Ano
Jitka	50 let	žena	11 let	5 hodin týdně	Výtvarná výchova, rodinka, tělocvik, OV	Ne
Sára	42 let	žena	15 let	5 hodin týdně	Dějepis, Německý jazyk, OV	Ano
Kateřina	64 let	žena	40 let	4 hodiny týdně	Dějepis, OV, Výtvarná výchova	Ne

Z této tabulky nám vyplývá, že všichni dotazovaní respondenti jsou ženského pohlaví. Paní učitelky spadají do starší věkové kategorie. Mají dlouholetou pedagogickou

praxi a s žáky se vidí čtyřikrát až pětkrát týdně. Většina předmětů, které vyučují, se snaží žáky vychovávat. Pokud se podíváme na aprobovanost, máme zde přesně padesát na padesát.

Jaké je to být třídní učitelkou a co to obnáší?

Tato pozice má, jak pozitivní stránky, tak i negativní. Každý z dotazovaných respondentů se v této pozici ocitl a jen oni nám dokážou vyličit jaké to skutečně je. Výpovědi jednotlivých respondentů jsou shodné.

Odpovíme si pomocí následujících otázek:

- Jaký máte vztah se svou třídou?

Paní učitelka Klára popisuje svůj vztah se třídou takto: „ *Každý třídní učitel si myslí, že dobrý. Já s nimi souhlasím, náš vztah je přátelský, avšak někdy musím být přísná. Snažím se k mé třídě přistupovat spravedlivě.* “

Paní učitelka Jitka má stejný názor: „ *Můj vztah s žáky vidím velice kladně, přes období COVID-19 jsme spolu komunikovali pomocí videohovorů a dokonce jsme si založili i společnou skupinu na messengeru. Ve třídě se však vždy najde někdo, kdo třídního učitele nemusí mít v lásce. Mám s tím své zkušenosti.* “

Paní učitelka Sára odpověděla takto: „ *Ve třídě, kterou učím momentálně je dvacet žáků, tudíž se mi s nimi pracuje velmi dobře a rozumíme si. Myslím si, že máme pěkný vztah, žáci jsou snaživí a já to umím ocenit.* “

Paní učitelka Kateřina odpovídá: „ *Ve třídě mám žáky, kteří chtějí spolupracovat, najdou se zde však jedinci, kteří to kazí. Snažím se vycházet s každým a být přátelská. Je nutností zachovat si roli učitele a nebýt až moc přátelská.* “

- Jaká jste třídní učitelka? Jak byste se popsala?

Paní učitelka Klára by se popsala takto: „ *Jsem určitě přísná, vstřícná a snad dobrosrdečná.* “

Paní učitelka Jitka odpověděla takto: „ *Ze začátku je dobré použít metodu cukru a biče. To jaká budu, potom už záleží pouze na žácích. Určitě se snažím být kamarádká a podporovat je.* “

Paní učitelka Sára nám o sobě prozradila: „*Jsem určitě spravedlivá, motivuji žáky ke snažení. Udělala jsem takovou soutěž. Pokud žáci nebudou mít žádné napomenutí jako je vyrušování nebo zapominání dostanou papírové groše. Žáci jsou motivováni k tomu, aby se celý měsíc snažili a získali tak nejvyšší počet grošů.*“ Tato motivace se mi velice líbí a určitě stojí za vyzkoušení.

Paní učitelka Kateřina se vidí následovně: „*Musím být většinu času spíše přísná, protože mám ve třídě více dětí a některé nechtějí spolupracovat. Pokud však uvidím jejich snaživost, umím být milá a přátelská.*“

- Jaké jsou Vaše zkušenosti s třídnictvím?

Paní učitelka Klára odpověděla: „*Já jsem tady nastoupila, když jsem měla 26 let a od té doby jsem dovedla celkem šest tříd od šesté třídy do deváté. Takže určitě si myslím, že zkušenosti mám.*“

Paní učitelka Jitka nám řekla: „*Třídní učitelkou jsem třetím rokem. Mé zkušenosti s touto pozicí jsou spíše negativní. Tato práce je dost nedocenená. Finančně si učitel moc nepřilepší a většinu času jen papíruje.*“

Paní učitelka Sára vidí třídnictví takto: „*Třídní učitelkou jsem teprve prvním rokem a mohu říci, že to pro mě ze začátku nebylo zrovna lehké. Tahle práce obnáší mnoho administrativy, s kterou jsem neměla tolik zkušeností.*“

Paní učitelka Kateřina nám přiblížila svůj názor: „*Zkušenosti s třídnictvím za ty roky mám rozsáhlé. Za tu dobu jsem poznala, že se stále více pozice třídního učitele mění spíše v úřednickou činnost. Někteří učitelé to raději odmítnou, protože tato práce není ani dobře ohodnocená.*“

- Jaký máte pohled na funkci třídního učitele?

Paní učitelka Klára vidí třídnictví takto: „*Funkce je to náročná, avšak stále tvořivá, mění se každým dnem. Na této funkci je nevýhodou vypisování různých papírů, spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou. Musíme vypisovat, jak dlouho žák navštěvoval školu, jaké má známky, koníčky a to mě velmi zdržuje. Za třídnictví je momentálně pro třídu třiceti žáků tisíc pět set korun. Mění se to dle dětí ve třídě a ta práce je velmi náročná. Jako pedagog neustále řeším mail jak od rodičů, tak od žáků.*“

Jak můžeme vidět, tato paní učitelka nám skvěle vystihla náročnost práce třídního učitele. Zmínila také, že většinu práce si nosí i domů, jelikož rodiče píšou maily neustále.

Paní učitelka Jitka nám odpověděla na naši otázku podobně: „*Tato práce je dle mého názoru nevděčná, většinu času mi zabírá administrativa a nemám proto čas na jiné věci jako třídní učitelka. Co se týká finančního ohodnocení, také to není žádná sláva.*“

Paní učitelka Sára: „*Tato práce je určitě dost důležitá a náročná. Pokud se podíváme na finanční stránku je slabě ohodnocená. Angažuji se hodně mimo třídu a snažím se žákům věnovat. Někdy je vezmu třeba jen na zmrzlinu do města. Kdyby bylo méně administrativy bylo by více času na žáky.*“ Tady můžeme vidět, že paní učitelka Sára se snaží s žáky něco podnikat a to, že je třídní učitelka pro ni neznamená jen papírování. Snaží se jim dávat zbytek svého času, aby měli ve třídě dobrý kolektiv.

Paní učitelka Kateřina: „*Třídnictví je dle mého názoru velice náročná činnost. Administrativa nám bere čas, který bychom mohli dát žákům a tak je více poznat. Snažím se proto, abych žáky poznala i jinak než pouze z jedné stránky. Využívám k tomu společné hodiny a výlety. Příplatek za tuto práci je sice malý, ale Vaše třída si na Vás ráda vzpomene, až vystuduje a to je to krásné.*“ Z pohledu paní učitelky Kateřiny můžeme vidět, že peníze nejsou všechno. Je pro ni důležitý vztah s žáky, kteří ji po pár letech přijdou navštívit.

Závěr výzkumné otázky: Jaké je to být třídní učitelkou?

Z výše zmíněných odpovědí jsme zjistili, že všichni respondenti mají převážně dobrý vztah se svou třídou, až na některé jedince či skupinky. Každá paní učitelka si musela zajistit respekt ve třídě a poté navazovala přátelský vztah s žáky. Paní učitelky se většinou popsaly jako přísné, ale vstřícné a přátelské. Pokud se podíváme na otázku ohledně zkušeností s třídnictvím, najdeme rozdílné odpovědi respondentů. Každá paní učitelka má jinou dobu praxe v pozici třídní učitelky. Pohled na funkci třídního učitele je u zodpovídaných podobný. Všichni respondenti souhlasí s odpovědí, že je tato práce velmi náročná a špatně ohodnocená.

Pokud si tedy odpovíme na naši otázku, můžeme říci, že být třídní učitelkou vyžaduje dost práce a je to časově velice náročné. Pedagogu svůj volný čas věnuje, jak žákům, tak administrativní práci. Zjistili jsme, že respondenti nemají dostatek času na svou třídu a přijali by lepší finanční ohodnocení. Z našeho rozhovoru jsme vyvodili

závěr, co pozice třídního učitele obnáší a že dotazovaní nám mohou nejlépe říci, jaká je tato práce.

Pocítujete nějakou výhodu či nevýhodu v tom, že jste třídní učitelkou, která učí zároveň Vko?

Odpovíme si pomocí následujících otázek:

- Jakou vidíte výhodu jako třídní učitelka ve vašich hodinách Vko oproti ostatním učitelům, kteří vyučují také tento předmět?

Paní učitelka Klára se zamyslela a odpověděla: „*Výhoda je to obrovská, protože děti znám, poznala jsem, z jakých poměrů pocházejí, co dělají ve volném čase, pomocí adaptačního kurzu jsme se hodně poznali. Myslím si, že je to opravdu velká výhoda učit občanskou výchovu ve třídě, kde znáte děti i jejich rodiče.*“

Když jsme se zeptali paní učitelky Jitky, reagovala takto: „*Myslím si, že je to určitě výhoda, protože jiní učitelé neznají mé žáky tak dobře jako já. Zním jejich koníčky, rodiče, vím, kolik mají sourozenců a jaké mají doma zvíře. V třídnických hodinách spolu komunikujeme, hrajeme různé hry a to stejné s nimi mohu dělat i v občanské výchově. Co se nestihne, naopak v Vko můžeme dále probrat i mimo hodinu. V hodinách Vko se žáci nebojí mluvit a jsou ke mně otevření.*“

Paní učitelka Sára pronesla: „*Výhoda to určitě je, sama ji využívám. Mohu se napojit na jiné hodiny a probrat s žáky různá témata, na které se bojí jiných pedagogů zeptat. Vidím, jak žáci přemýšlejí a to hlavní vím jak na ně.*“

Paní učitelka Kateřina řekla: „*Určitě to většina třídních učitelů bere jako výhodu. Pokud vidí učitel, který učí občanskou výchovu žáky jednou týdně, nemá s nimi takový vztah jako třídní učitel. Jde vidět velký rozdíl v chování žáků. Je pro mě důležité, aby se žáci zrovna v předmětu Vko chovali otevřeně a nebáli se různých aktivit. V tomto směru je třídnictví spojeno s občanskou výchovou určitě plus.*“

- Pocítila jste někdy nevýhodu v postavení třídní učitelky při vyučování předmětu Vko?

Paní učitelka Klára odpověděla: „*Ano zažila jsem takovou chvíli, kdy jsem byla v nevýhodě*“ Zeptala jsem se, zda mi ji nemůže blíže popsat. „*Jednou jsme tady měli*

takovou situaci, kdy došlo ke krádeži. Děti si kradly v hodinách tělesné výchovy peníze ze šaten. Přišel pan psycholog, který byl schopen po dvou hodinách zjistit, kdo peníze ukradl a při té příležitosti dal dětem úkol. Musely říct svůj názor na mě, jak řeším problémy, přímo do očí. Některé věci mi nebyly úplně příjemné, jelikož jsem jejich třídní, viděla jsem to jako nevýhodu.“

Další tři paní učitelky mají odlišný názor. Postavení třídního učitele v hodinách občanské výchovy má spíše výhody. Žáci jsou otevřenější, více spolupracují a ví, jak s nimi mají pracovat.

Závěr výzkumné otázky: Pociťujete nějakou výhodu či nevýhodu v tom, že jste třídní učitelkou, která učí zároveň Vko?

Z našeho rozhovoru můžeme vidět, že všichni respondenti vidí spíše výhodu v pozici třídního učitele, který vyučuje předmět Vko. Když jsme se zaměřili na nevýhodu, jeden respondent odpověděl jinak, než ostatní. Našel nevýhodu, se kterou se osobně setkal.

Další otázky našeho rozhovoru se zabývají výukovými metodami. Cílem naší práce jsou:

Výukové metody, které využívají třídní učitelé ve Výchově k občanství a proč dávají přednost zrovna těmto metodám, které metody se jim osvědčují a které naopak ne.

Následující otázky nám odpoví:

- Jaký je Váš názor na výukové metody?

Paní učitelka Klára odpověděla: „*Určitě je hodnotím kladně, žáci se více zapojují, baví je práce ve skupinkách. Výukové metody jsou ve výuce nezbytné v dnešní době, jelikož nahradily frontální výuku, která je založena pouze na výkladu. Jsem pro jakoukoliv výukovou metodu.“*

Paní učitelka Jitka nám řekla: „*Jsem určitě pro alternativní metody, jako jsou skupinové práce, diskuse, práce ve dvojicích aj. Ráda pracuji i s učebnicí, ale výukové metody žáky dokážou zabavit a to je u starších žáků opravdu těžké.“*

Paní učitelka Sára nám sdělila: „*Výukové metody využívám ve svých hodinách, proto je hodnotím pozitivně. Je ovšem nutné tyto metody střídát a pracovat také s učebnicí.*“

Paní učitelka Kateřina: „*Výukové metody využívám.*“ Odpověď jsme chtěli více rozvést, zeptali jsme se, zda jsou přínosné pro hodiny Vko. Paní Kateřina nám prozradila: „*Ano určitě jsou, žáci jsou díky nim aktivní a učivo si lépe pamatují.*“

- Zajímáte se o nějaké novinky v oblasti výukových metod v předmětu Vko? Pokud ano o jaké?

Paní učitelka Klára odpověděla: „*Kdysi když jsem učila tak ne, ale teď momentálně se zajímám o různé novinky. Z těch novinek na školení, které jsme měli, bych uvedla kritické myšlení pana Kincla, který nám řekl spoustu metod. Ze sedmnácti metod perfektně využívám čtyři.*“

Paní učitelka Jitka nám řekla: „*Pracuji s novinkami, jako jsou stránky „občankáři“, hlasy dětí.*“ Doptali jsme se, zda by byla paní učitelka ráda za nějaké další novinky z oblasti výukových metod „*Ano jsem pro všechny novinky, které můžu v hodinách vyzkoušet.*“

Paní učitelka Sára: „*Jelikož učím i dějepis, který je propojen s Vko, ráda využívám na youtube odkaz- historie- staré pověsti české. Uvítala bych klidně školení ohledně těchto výukových metod.*“

Paní učitelka Kateřina: „*Zajímám se o novinky z oblasti výukových metod, každoročně máme školení, kde zjistíme, jak to dělají jinde.*“

- Jak se změnilы výukové metody, které se využívají ve Vaší pedagogické praxi?

Paní učitelka Klára nám popsala, že výukové metody se změnilы hodně od té doby, co učí. „*Ze začátku šlo o frontální výuku, kdy jsem využívala pouze výklad. Později se vše začalo měnit a do centra dění vstupoval žák, který se aktivně zapojoval do vyučování.*“ Dodali jsme komentář, zda se jí líbí tato změna. „*Určitě ano, ráda zapojuji žáky ve svých hodinách.*“

Paní učitelka Jitka nám řekla: „Změnily se určitě hodně, momentálně se dává přednost spíše diskusím a různým didaktickým hrám.“

Paní učitelka Sára nám odpověděla: „Postupně došlo k ustupování od klasických metod k aktivizujícím. Myslím si, že v každé škole se využívají spíše moderní metody.“

Paní učitelka Kateřina řekla: „Dříve bylo vyučování založeno na frontální výuce, dnes jsou předností spíše moderní výukové metody.“

- Jaká je Vaše zkušenost s výukovými metodami v hodinách Vko?

Paní učitelka Klára nám prozradila, že existuje mnoho seminářů na různá témata, jako je etika, psychologie a jiné vědy. Říká: „Já sama jsem se na takové školení přihlásila a zkušenost s výukovými metodami mám dle mého názoru dost obohacenou.“

Paní učitelka Jitka: „Mým hlavním heslem je hlavně nenudit děti, tudíž ráda používám výukové metody, abych je zabavila. Výukové metody využívám často. Hrajeme různé scénky či si zkusíme vyplňovat smlouvy a formuláře, se kterými se v životě setkáme. Určitě bych se zúčastnila ráda nějakého semináře.“

Paní učitelka Sára nám odpověděla: „Výukové metody se snažím v svých hodinách využívat, pokud se to hodí k danému tématu. Používáme hodně stránku www.youtube.com, navštěvuji s žáky úřady či infocentra, kde zpracováváme různé informace o našem městě Nový Jičín. Určitě bych uvítala radu či školení v tomto směru.“

Paní učitelka Kateřina řekla: „Metody využívám, ovšem každá zvolená metoda se odvíjí od počtu žáků, třídy, učiva.“

- Dáváte přednost klasickým metodám nebo spíše aktivizujícím? Které konkrétně volíte?

Paní učitelka Klára volí raději aktivizující metody, ovšem záleží na počtu dětí ve třídě. „V dnešní době je ve třídě i třicet žáků, tudíž se musí nachystat takové metody, které nejsou úplně jednoduché. Volím skupinkovou práci, projektovou výuku, dramatizaci.“

Paní učitelka Jitka dává také přednost aktivizujícím metodám, volí skupinové práce, práce s textem, vyhledávání informací. „Je mi blízká zážitková pedagogika, ráda s žáky vymýšlím aktivity, které jim dají nejen zážitek, ale také vědomosti, a poté získají zpětnou vazbu.“

Paní učitelka Sára využívá aktivizující metody a volí práci ve skupině, dále různé soutěže, tajenky.

Paní učitelka Kateřina nám v rozhovoru řekla: *„Jelikož učím Vko pátou a šestou hodinu musím volit metodu, která žáky probere. Využívám aktivizující metody. Pokud probíráme náročné učivo, žákům vše vysvětlím a použiju i různé pomůcky. Při početné třídě dávám písemné opakování, aby se zapojili všichni. Vybírám aktivizační metody jako je hra lovci a lidé a různé doplňovačky.“*

- Jak hodnotíte aktivizující či komplexní metody ve vašich hodinách Vko?

Paní učitelka Klára nám odpověděla následovně: *„ Určitě je hodnotím kladně, děti mají rády tyto novinky. Hlavně šesté a sedmé třídy ocení tyto metody. Osmá a devátá třída má raději náročnější témata.“*

Paní učitelka Jitka má stejný názor a hodnotí tyto metody kladně. V oblíbenosti má výukové metody, které se týkají rozpočtu. Žáci si vyzkouší hospodaření s penězi, jak se mění peníze a další aktivity.“

Paní učitelka Sára vidí aktivizující metody jako přínosnou činnost. Žáci se ve skupinkách více rozmluví a jsou aktivní.

Paní učitelka Kateřina si myslí, že aktivizační metody zvyšují zájem žáků a hodnotí je proto velice kladně.

- Jaký přínos by mohly aktivizující metody dát Vaším žákům?

Paní učitelka Klára vidí přínos ve skupinové práci *„Když jsou ve skupince žáci, kteří nevědí, jak danou situaci či úkol řešit, inspirují se od svých spolužáků. Má to ovšem i své nevýhody, jelikož práci ve skupině táhnou pouze dva žáci a další se vezou. Naučí je to spoustu nových věcí, prezentovat před třídou svůj názor, říkat něco nahlas. Diskuse je velmi důležitá ve Výchově k občanství.“*

Paní učitelka Jitka vidí velký přínos v aktivizujících metodách: *„Žáci se zapojují, spolupracují a tyto metody jim pomůžou v životních situacích.“*

Paní učitelka Sára: *„Určitě jsou přínosné, žáci se ve skupinkách více rozmluví.“*

Paní učitelka Kateřina: „*Myslím si, že přínos je opravdu bohatý, žáci se aktivně zapojují do vyučovacího procesu a zvyšuje se tak motivační prvek, lépe zvládají učivo.*“

- Jak reagují žáci na zvolené aktivizující metody?

Paní učitelka Klára je toho názoru, že se žákům tyto metody velmi líbí, mají rádi novinky. „*Co se jim líbilo, byla desetiřádková pyramida, pětilístek, recept na..., kufr, podnikatelský záměr.*“

Paní učitelka Jitka je stejného názoru jako paní učitelka Klára. Žáci mají rádi aktivizující metody. Učivo je pro ně mnohem více zajímavé.

Paní učitelka Sára nám řekla: „*Ano tyto metody jsou určité jiné, než ty klasické. Žáci je vítají s radostí. Je to pro ně určitě pozitivní změna, někteří ovšem nechtějí tolik spolupracovat.*“

Paní učitelka Kateřina: „*Reakce žáků je odlišná, každý reaguje jinak a záleží to na jeho povaze. Ve třídě, kde učím momentálně, mám nadšence aktivizačních metod.*“

- Které výukové metody se Vám osvědčily v hodině Vko, a doporučila byste je svým kolegům, které naopak už nevyužijete?

Paní učitelka Klára doporučuje kufr. „*Kufr se dá hrát i v dějepise, češtině. Desetiřádková pyramida, pětilístek. Recept na...*“ Paní učitelka by nevyužila metodu strohých prezentací, které jsou volně přístupné na internetu, promítnou se a děti je opisují a nevědí, o čem je řeč. Žáci musí být v hodinách neustále zabavení, jinak dělají to, co nemají. Neosvědčila se mi výuková metoda z učebnice na téma finance. Žáci museli vyplnit s rodiči tabulku, kde zapisovali, za co utrácejí peníze. Rodiče nechtěli sdělovat, za co utrácí peníze.

Paní učitelka Jitka zmínila výše uvedené aktivizační metody, jako jsou skupinové práce, práce s textem, vyhledávání informací aj. Metody, které bych nevyužila ve svých hodinách, jsou klasické metody, které žáky moc nebaví a také zdlouhavé metody.“

Paní učitelka Sára: „*Osvědčila se mi určitě práce ve skupinách, různé soutěže, projektová výuka.*“ Osvědčily se jí metody, které nejsou zdlouhavé, jsou jednoduché a

zapojí se co nejvíce žáků. Neosvědčily se jí metody, které zaberou dost času, žáci poté nedělají to, co mají.

- Jaký je Váš názor na využití tzv. Inscenační metody ve výuce Vko, kdy si žáci vyzkouší, jak by se zachovali v určité životní situaci?

Paní učitelka Klára nám řekla: „*Mě se osvědčily tyto modelové situace například při probírání tématu rodina, finance, svátky a tradice. Vždy musím dát pozor na téma rodina, jelikož mnoho dětí má rozvedené rodiče. Musí se přistupovat citlivě k těmto tématům.*“

Paní učitelka Jitka má kladný vztah k této metodě, pomocí dramatizace předvádí s žáky různé životní situace, ve kterých se mohou ocitnout. Ztráta peněženky, Vyřizování dokladů aj.

Paní učitelka Sára nemá s touto metodou tolik zkušeností, ale přece jen s žáky dělala modelovou situaci ohledně finančního rozpočtu města. „*Když jsme se učili o městské samosprávě, dala jsem žákům úkol, aby navrhli, na co by měla samospráva využít peníze.*“

Paní učitelka Kateřina: „*Tuto modelovou situaci využívám, když probíráme učivo na téma politických stran. Žáci se rozdělí do skupinek a zvolí si určitou politickou stranu. Navzájem soupeří a udávají argumenty, proč by zrovna jejich politická strana měla zvítězit.*“

- Jaké jsou dle Vás výhody a nevýhody Vaší oblíbené výukové metody?

Paní učitelka Klára vidí výhodu v tom, že je ve třídě klid nemusí žáky tolik okřikovat. „*Děti to baví, a když to baví je, baví to i mě. Stmelí se kolektiv. Nevýhodou mé výukové metody je, že ji opakuju od šesté až po devátou třídu a děti to už znají. Když řeknu slovo desetiřádková pyramida, slyším jen, už zase.*“

Paní učitelka Jitka vidí výhodu v tom, že se žáci díky její výukové metodě zapojí a v hodinách Vko se nenudí. „*Nevýhodou může být rozdělení skupin, je důležité kombinovat skupinky. Určitě je důležité obměňovat metody, aby žáky neomrzely.*“

Paní učitelka Sára radí do svých oblíbených výukových metod v hodinách OV prezentace a aktuality. „*Výhodou je určitě to, že žáci sledují i to, co se děje mimo školu a*

mají přehled. Výukové metody se musí neustále řídit. Je nutné povzbuzovat ty, co nechtějí mluvit. Nevýhodu spatřuji v tom, že někteří žáci nechtějí spolupracovat, tak jak je rozdělím já.“

Paní učitelka Kateřina vidí výhodu své oblíbené vyučovací metody lovci a lidi v tom, že žáci spolu komunikují, zvednou se z lavic, procvičí si dané učivo. *„Zkoušeli jsme i hru na soud, ta děti moc bavila a vyzkoušeli si, jak by to probíhalo u soudu. Nevýhodou je určitě hlučnost a nutnost izolované třídy, jelikož máme ve třídě dost tenké zdi a vše jde slyšet.“*

Závěr výzkumné otázky: Výukové metody, které jsou osvědčené? Proč volit zrovna tyto metody a které je lepší spíše nevyužívat?

Během průzkumu jsme zjistili, že většina dotazovaných se shodla na tom, že jsou výukové metody v jejich hodinách nezbytné. Všichni je aktivně využívají a žáci je dokážou ocenit. Učivo si lépe pamatují a tyto hodiny je baví. Pokud se podíváme na otázky ohledně využívání novinek v oblasti výukových metod, dotazované paní učitelky se zajímají o tyto novinky. Dvě dotazované absolvovaly semináře a školení v této oblasti a mají více zkušeností s využíváním těchto metod. Další dvě paní učitelky by ocenily rady či školení, které se týkají výukových metod. V našem výzkumu jsme zjistili, že všechny dotazované paní učitelky mají stejný názor na změnu výukových metod. Jsou toho názoru, že se přechází od klasické výuky k aktivizující. Tyto paní učitelky mají mnoho zkušeností s využíváním výše zmíněných metod. Využívají je ve svých hodinách, snaží se žáky zaujmout a aktivně zapojit. Z našeho rozhovoru je patrné, že všechny paní učitelky volí spíše aktivizující metody před tradičními. Výuka jde s dobou a žáci vyžadují stále více pozornosti. Není proto lehké je zaujmout a je dobré vymýšlet pořád něco nového. Dozvěděli jsme se důležitou informaci, že pokud volíme aktivizační metodu, je rozhodující počet žáků ve třídě a také probírané učivo. Pokud se zaměříme na odpovědi, které se týkají konkrétní volby výukových metod, nejčastější využívanou metodou je skupinová práce. Jako další zmíněné metody uvedli respondenti: práci s textem, dramatizaci, projektovou výuku, doplňovací cvičení, tajeňky...

Vyučující výchovy k občanství se shodují v názoru, že aktivizující metody hodnotí ve svých hodinách velmi kladně. Můžeme také vyčíst, že jsou tyto metody přínosné, jak pro ně, tak i pro žáky. Rozvíjí se jejich komunikace a spolupráce, lépe zvládají učivo.

Z našeho rozhovoru jsme zjistili, že každá paní učitelka má své osvědčené metody. Zazněly metody jako: kufr, desetiřádková pyramida, pětílístek, práce s textem, vyhledávání informací. Nejčastěji využívaná metoda je práce ve skupinkách. Paní učitelky by už nevyužily obyčejné klasické metody a metody, které jsou příliš zdouhavé.

Na otázku inscenační metody reagovaly dotazované pozitivně. Jedna paní učitelka ze čtyř nemá tolik zkušeností s touto metodou. Ostatní paní učitelky často pracují s inscenační metodou velmi rády. Tato metoda žákům dokáže přiblížit běžný život. Z provedených rozhovorů je jednoznačná skutečnost, že nevýhodou oblíbené výukové metody dotazovaných je její opakování. Žáky ohrané metody přestanou po čase bavit a omrzí je. Nutná je proto jejich obměna. Z odpovědí respondentů vyplývá, že výhodou je stmelení kolektivu, spolupráce, aktivní účast ze strany žáků.

12 Diskuse

Podařila se nám uskutečnit metoda rozhovoru, která probíhala na Základních školách v Novém Jičíně. Paní učitelky byly velmi milé a i přes těžkou situaci nám pomohly uskutečnit záměr této práce.

Uvedená data z rozhovoru dokazují, že respondenti mají převážně dobrý vztah se svou třídou.

Další zodpovězené otázky nám ukázaly, že každý respondent má jiné zkušenosti s třídnictvím. Někdo je v pozici třídního učitele prvním rokem a někdo už léta. Všichni respondenti vidí funkci třídního učitele jako velice náročnou a špatně ohodnocenou.

Další otázky nám dokazují, že respondenti vidí velkou výhodu v tom, že je třídní učitel zároveň učitelem výchovy k občanství. Zdůvodněno je to tím, že žáci mají bližší vztah se svou třídní učitelkou a jsou k ní otevřenější. Průzkum ukázal také jistou nevýhodu, která spočívá v tom, že jsou žáci příliš otevření a upřímní. Třídní učitelka musí proto snášet i kritiku, kterou by žáci jiným pedagogům nesdělili z důvodu obav.

Naše výzkumná otázka se dále zabývá výukovými metodami. Jaké jsou výukové metody, které učitelé nejvíce využívají a proč, jaké by naopak nedoporučili. Průzkum ukázal, že třídní učitelé ve svých hodinách Vko dávají přednost spíše aktivizujícím metodám. Upouští od tradiční výuky, protože žáci chtějí stále něco nového a dnes je opravdu těžké zabavit třídu o třiceti žácích. Dle odpovědí jsme zjistili, že učitelé nejvíce využívají diskusní metodu a skupinovou práci. Volí tak z toho důvodu, že se zapojí všichni ve třídě. Pomocí těchto metod se rozvíjí verbální komunikace, žáky to baví a mají zájem o výuku. Všichni pracují, více se rozmluví a lépe zvládají učivo. Mezi další oblíbené výukové metody patří: dramatizace, projektová výuka, práce s textem. Respondenti nedoporučují dle odpovědí využívání pouze klasických metod. Dle dalších otázek z rozhovoru není dobré využívat zdlouhavé aktivizující metody. Konkrétní metody, které nedoporučují, jsou převážně pouze výklad nebo prezentace.

Výukovými metodami se také zabývala Nataša Mazáčová z katedry pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Ve své inspekční zprávě uvádí, že obsah výuky byl spíše zaměřen na praktickou část a demonstrace. Žáci měli prostor k samostatnému projevu, ten bohužel moc nevyužívali. Paní učitelka vedla spíše monolog. Všimla si, že učitelky dávají přednost spíše frontální metodě tudíž klasické

výuce. Především výkladu, diktovanému zápisu a práci s učebnicí. Vysoké tempo a monotónní průběh způsobil nepozornost žáků a nízkou pracovní aktivitu. Struktura hodin nebyla ničím oživená spíše stereotypní. Pokud jsme se zaměřili na didaktickou techniku, ta byla málo využívána. Celkově volba použitých metod byla dost slabá, co se týče kvality vzdělání.⁵⁵

Náš průzkum ukázal, že třídní učitelé Základních škol v Novém Jičíně využívají aktivizující metody ve svých hodinách výchovy k občanství. Dle uskutečněných rozhovorů můžeme říci, že žáci výše zmíněných třídních učitelek jsou aktivní a hodiny Vko jsou pro ně velice záživné. Domníváme se, že aktivizující metody se stále více využívají a učitelé upouští od tradiční výuky. Výzkum nám dokázal, že třídní učitelé Vko se nebojí těchto metod, neustále se školí a sami vyhledávají nové metody, které by žáky něčím obohatily. Učitelé, kteří tyto metody nevyužívají, by se měli zaměřit ve svých hodinách více na to, aby nevedli pouze monolog. Důležité je vést dialog s žáky a vtáhnout je také do centra dění.

⁵⁵ Učitelské noviny. *Učitelské noviny* [online]. Copyright © 2010 [cit. 27.06.2020]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=3809>

Závěr

Tato bakalářská práce je zaměřena na Výukové metody třídního učitele ve výchově k občanství. Je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

V teoretické části jsme si vysvětlili jednotlivé pojmy jako je učitel, třídní učitel, výchova k občanství, co to jsou výukové metody a jejich rozdělení. Praktická část se zabývala volbou výukových metod třídního učitele ve výchově k občanství.

Dle prokazatelných výsledků z rozhovorů jsme zjistili, že tyto paní učitelky využívají aktivizující metody. Pořád se využívají i tradiční výukové metody jako je například práce s učebnicí. Je důležité nepřehánět to s aktivizujícími metodami. Taková výuka by měla být prokládána i tradičními metodami, které zajistí dodržení obsahu. Učitelé se snaží žáky co nejvíce přimět ke spolupráci a k tomu, aby aktivně pracovali. V dnešní době to není tak lehké, žáky rychle omrzí nové věci a proto je nutné přicházet stále s něčím novým.

V některých předmětech nejdou využívat tolik aktivizující metody, proto je výchova k občanství vhodným předmětem, kde může učitel s těmito metodami pracovat. Výklad a strohé prezentace žáky už nepřekvapí, ale nová didaktická hra, která jim zároveň předá určité vědomosti, vždy zaboduje. Řada učitelů se snaží neustále vzdělávat v této oblasti, navštěvuje různá školení a semináře. Vyhledávají si nové metody a tím u žáků rozvíjí jejich tvořivost, osobnost, myšlení. Tyto metody nám dokázaly, že ve škole jde pracovat i jinak než pouze s výkladem a učebnicí.

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit pomocí polostrukturovaného rozhovoru, které výukové metody využívají, třídní učitelé ve výchově k občanství a proč dávají přednost zrovna těmto metodám, pokud vidí nějakou výhodu oproti svým kolegům v tom, že jako třídní učitelé vyučují výchovu k občanství, které metody se jim osvědčují a jaké naopak ne. Očekávání bylo takové, že učitelé budou volit spíše tradiční výukové metody. Respondenti však dávají přednost spíše aktivizujícím metodám. Cíl práce byl naplněn pomocí kvalitativního výzkumu.

Tyto rozhovory byly pro mne velkým přínosem. Získala jsem mnoho zkušeností z oblasti výukových metod a dokonce mi byly předány různé nápady a rady, které mohu využít jako budoucí paní učitelka ve svých hodinách Vko.

Souhrn

Tato bakalářská práce s názvem „Výukové metody třídního učitele ve výchově k občanství“ je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V části teoretické se zabýváme pojmy, jako je učitel, třídní učitel, občanská výchova, učitel občanské výchovy, výukové metody, rozdělení výukových metod. V praktické části jsme provedli průzkum pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Výzkum byl prováděn s třídními učiteli základních škol v Novém Jičíně, na téma výukové metody, které nejčastěji využívají a proč, které by naopak nedoporučovali. Cílem naší práce bylo zjistit, které výukové metody využívají, třídní učitelé ve výchově k občanství a proč dávají přednost zrovna těmto metodám, pokud vidí nějakou výhodu oproti svým kolegům v tom, že jako třídní učitelé vyučují výchovu k občanství, které metody se jim osvědčují a jaké naopak ne.

Klíčová slova: třídní učitel, učitel občanské výchovy, výukové metody, aktivizující metody

Summary

This bachelor's thesis „Class teacher's teaching methods for citizenship education“ consists of a theoretical and a practical part. In the theoretical part we focus at the basic concepts, such as: teacher, citizenship education teacher, class teacher and teaching methods. In the practical part we carried out a research with the use of a semi-structured interview. The subjects of our research were selected class teachers from primary schools in Nový Jičín. Our objective was to find out, which teaching methods do the class teachers prefer, why they prefer them and what benefit they find in teaching the citizenship education from the position of a class teacher.

Klíčová slova: Class teacher, citizenship education teacher, teaching methods, activating methods

Referenční seznam

1. GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Přeložil Vladimír JÚVA. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-x.
2. HAVLÍNOVÁ, Ivana. *Didaktické náměty pro učitele občanské výchovy a základy společenských věd*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 9788072906703
3. KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I*. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-024-0
4. KLIKA, J., SOKOL, J. *Stručný slovník paedagogický: Abecední soubor se zřetelem k učitelstvu škol. obec. a měšťanských Díl 5. Pokračovací škola dívčí*. Praha: Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, 1857-1909.
5. LERNER, Isaak Jakovlevič. *Didaktické základy metod výuky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.
6. MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5
7. MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Vyučovací metody*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Bez ISBN
8. PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
9. PÍTHA, P. a kol. *Úvod do výchovy k občanství: knížka pro učitele a veřejnost*. Praha: AVED, 1992. ISBN neuvedeno
10. PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. Praha: Triton, 2004. První pomoc pro pedagogy. ISBN 80-7254-474-8.
11. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník. 3., rozš. a aktualiz. vyd.* Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.
12. PRŮCHA, J, MAREŠ, J., WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003

13. SILBERMAN, Melvin L. a Karen LAWSON. *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování: osvědčené způsoby efektivního vyučování*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-124-x.
14. SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 201. ISBN 978-80-262-0404-6.
15. VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-325-2.

Internetové zdroje

1. *Pojetí vzdělávacího oboru Výchova k občanství v RVP ZV*. Metodický portál RVP - Modul Články[online]. 2004 [cit. 01. 09.2004]. Dostupné z:
<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/77/POJETI-VZDELAVACIHO-OBORU-VYCHOVA-K-OBCANSTVI-V-RVP-ZV.html/>
2. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2017. Dostupný z:
<<http://www.msmt.cz/file/43792/>>.
3. Učitelské noviny. *Učitelské noviny* [online]. Copyright © 2010 [cit.27.06.2020]. Dostupné z:
<http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=3809>

Seznam Zkratek

VkO	Výchovy k občanství
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro Základní vzdělání
ŠVP	Školní vzdělávací program
aj.	a jiné

Seznam obrázků a grafů

Tabulka č. 1 – Odpovědi na výše uvedené otázky

Přílohy

Příloha 1

Příloha 1

Otázky k polostrukturovanému rozhovoru na téma – Výukové metody třídního učitele ve Výchově k občanství

Otázky

1. Jste Muž nebo Žena?
2. Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe? (Jak dlouho učíte)
3. Kolik máte let?
4. Kolik času trávíte jako třídní učitel se svou třídou? (Kolik hodin týdně a jaké předměty je vyučujete)
5. Jaký máte vztah se svou třídou?
6. Jaký jste třídní učitel/ka, jak byste se popsal/a?
7. Jaké jsou Vaše zkušenosti s třídnictvím?
8. Jakou vidíte výhodu jako třídní učitel ve vašich hodinách Vko oproti ostatním učitelům, kteří vyučují také tento předmět?
9. Máte vystudovaný obor Výchova k občanství? Pokud ne ovlivňuje Vás to při výuce tohoto předmětu?
11. Pocítil/a jste někdy nevýhodu v postavení třídního učitele při vyučování předmětu Vko? Pokud ano, tak jakou?
12. Jaký máte pohled na funkci třídního učitele?
13. Jaký je Váš názor na výukové metody?
14. Zajímáte se o nějaké novinky z oblasti výukových metod v předmětu Vko? Pokud ano o jaké?
15. Jak se změnilы vyučovací metody, které se používají ve vaší pedagogické praxi?
16. Jaká je Vaše zkušenost s výukovými metodami v hodinách Vko? Pokud velmi malá uvítal/a byste nějaké školení či seminář v tomto směru?
17. Dáváte přednost klasickým metodám nebo spíše aktivizujícím či komplexním? Které konkrétně volíte?
18. Jak hodnotíte aktivizující a komplexní metody ve vašich hodinách Vko?
19. Jaký přínos by mohly aktivizující výukové metody dát vašim žákům?
20. Jak reagují žáci na zvolené aktivizující metody v Vko?
20. Které výukové metody se Vám osvědčily v hodině Vko a doporučil/a byste je svým kolegům?
21. Které výukové metody se Vám naopak v hodině Vko neosvědčily a už je

nevyužijete?

22. Jaký je Váš názor na využití tzv. Inscenační metody ve výuce Vko, kdy si žáci vyzkouší, jak by se zachovali v určité životní situaci? (podstatou inscenační metod je sociální učení v modelových situacích, v nichž účastníci jsou sami aktéry předváděných situací)

23. Jaké jsou dle Vás výhody Vaší oblíbené výukové metody?

24. Jaké jsou naopak nevýhody Vaší oblíbené výukové metody?

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kristýna Hrachovcová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Vanda Vaníčková, Ph. D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Výukové metody třídního učitele ve Výchově k občanství
Název v angličtině:	Class teacher's teaching methods for citizenship education
Anotace práce:	Téma bakalářské práce jsou Výukové metody třídního učitele ve Výchově k občanství. Teoretická část je zaměřena na základní pojmy, jako je: učitel, učitel výchovy k občanství, třídní učitel, výukové metody. Praktická část je zaměřena na výzkumné řešení pomocí polostrukturovaného rozhovoru, cílem bylo zjistit, které výukové metody využívají třídní učitelé ve výchově k občanství a proč dávají přednost těmto metodám, pokud vidí nějakou výhodu oproti svým kolegům v tom, že jako třídní učitelé vyučují Výchovu k občanství, které metody se jim osvědčují a které naopak ne
Klíčová slova:	třídní učitel, učitel občanské výchovy, výukové metody, aktivizující metody
Anotace v angličtině:	The subject of this bachelor's thesis are the class teacher's teaching methods for citizenship education. The theoretical part focuses on the basic concepts, such as: teacher, citizenship education teacher, class teacher and teaching methods. The practical part aims at explaining the research methodology, based on a semi-structured interview. The primary goal of this thesis was to answer the questions of what teaching methods do the class teachers prefer, why they prefer them and what benefit they find in teaching the citizenship education from the position of a class teacher.
Klíčová slova v angličtině:	Class teacher, citizenship education teacher, teaching methods, activating methods
Přílohy vázané v práci:	Otázky k rozhovoru na téma- Výukové metody třídního učitele ve Výchově k občanství
Rozsah práce:	75 s.
Jazyk práce:	Český jazyk